ەخنەیەکی چەپ لە سەرکردەیەکی چەپ: ەخنەی خـــــــــودی لە پراکتیکدا.. ەزگار ئاکرەی

کاتێک وردەکارییەکانی ەژانە بەشایی نەوان بەهاکان و ەفتاری سیاسی دەردەخەن

چەند نموونەیەکی ناسراو لەبەرچاو بگرن: سەرکردەیەکی چەپ کە داکۆکی لە تەندروستی گشتی و دابینکردنی پارەی بەکەمەە بە خزمەتگوزاری تەندروستی دەکات، بەەام بەردەوام ەوشونە سەرتایبەکانی خەپارەزی پشتگوێ دەخات کە مەترسی بریندارببوون و ەوداوەکان کەم دەکاتەوە. یان سەرکردەیەک کە داوای پارەپەدانی پەروەردەی گشتی دەکات وەک کەەکەیەکی دادپەروەری کەمەایەتی، بەەام دەنیایی دەدات کە منداەەکانی خەی تەنها لە قوتابخانەی تایبەت و بیانی دەخوێنن. یان سەرکردەیەک کە بەرگری لە شەی دژی گەندەی و شەفافیەتی دارایی دەکات، پاشان خەی لە ئاشکراکردنی سەروەت و سامانی خەی دەدزێتەوە یان کاریگەری و پەیوەندییەکانی بە قازانجی شەخسی بەکاردەهێنێت.
لە هەموو ئەم حاەەتانەدا، هەمان پرسیار دێتە پێشەوە: ئایا ئەمە ەووبەووی هەەبژاردنی تاکەکەسی و هەەاواردنی کەسیی دەبینەوە کە دەتوانرێت پشتگوێ بخرێن؟ یان ەووبەووی دژیەک دەبینەوە کە بەشاییەکی ەاستەقینە لە نەوان ەەوانبەژی و پراکتیکدا دەردەخات و ئەو متمانەیە لاواز دەکات کە کاری سیاسی لەسەری بەندە؟
کێشەکە پەیوەندی بە هەەیەکی تاکەکەسی دابەاو نییە، بەەکو پەیوەندی بە ئەو ەادیەوە هەیە کە سەرکردەکان لەگەڵ ئەو بەهایانەدا دەگونجێن کە بە ئاشکرا بەرگری لەدەکەن. ئایا ئەم بەهایانە لە هەسوکەوتی ەژانیاندا ەەنگ دەداتەوە کاتێک لە ژێر چاوی خەکدان؟ ئایا ئەو شتانە بەسەر خەیاندا جێبەجێ دەکەن کە لە کەسانی تر داوا دەکەن؟
ئەم پرسیارانە تایبەت بە دانمارک نین و تەنها بە چەپی دانمارکی سنووردار نین. هەموو تەوژمەکی سیاسی لە هەر وەاتێکدا دەگرێتەوە کە بەرپرسیارێتی کەمەایەتی و پابەندبوونی پرەنسیپی دەکاتە بەشێک لە وتاری گشتی.

لە 27 ی ئایاری 2026، ڕۆژنامەی چەپی دانیمارکی Information کورتەیەکی بەاوکردوە کە من نووسیومە لە ژەر ناونیشانی "پەلە دراگستەد بەرپرسیارەتی لە ئەستە ناگرەت کاتەک بەبە کەاو لەخوەین."[1]

پەلە دراگستەد (Pelle Dragsted) وتەبەژی سەرەکی سیاسی Enhedslisten کە یەکەکە لە دیارترین پارتە چەپەکان لە دانیمارک،[2] وتارەکە ڕەخنەیەک بوو لە پابەند نەبوون بە یاسا سەرتاییەکانی سەلامەتی ڕەگاوبان، چونکە ئەو ڕاهاتووە بە لەخوەینی پاسکیل بەبە کەاو، سەرەای ئەوەی حزبەکەی تەندروستی گشتی و سەلامەتی کەمەگەی وەک کەکەیەکی سەرەکی بەرنامەی سیاسی خەی داناوە. I لە گفتوگە و گفتوگە لەگەڵ ژمارەیەک چاودەر زانیم کە ئەم بابەتە پەشتر لە ناوەوە و دەرەوەی پارتەکە بەرز کرابووەوە پەش ئەوەی وتارەکەم بەاو بکەمەوە.

بە تەگەیشتن لە بابەتەکە، پەویستە لە چوارچەوەی دانمارکی خەیدا سەیری بکەین. پاسکیل بەشەکی سەرەکی ژیانی ڕۆژانەیە لە دانیمارک. داتا فەرمییەکان و توەژینەوە پسپەڕییەکان دەریدەخەن کە نە لە هەر 10 دانمارکی پاسکیلیان هەیە و کەپنهاگن بە یەکەک لە شارەکانی جیهان دادەنرەت کە زەرترین پشت بە پاسکیل دەبەستن.[3] لەگەڵ ئەوەشدا، پەویستە ئاماژە بەوە بکرەت کە دانمارک بە یاسایی پەویستی بە بەستنی کەاوەکە نییە، و خەی سنوردار کردووە بە ڕاسپاردنی توند بەبە هیچ پابەندبوونەکی یاسایی، لە کاتەکدا وەاتانی وەک ئوسترالیا، نیوزلەندا، ئەرجەنتین، قوبرس و نامیبیا هەڵیانبژاردووە کە کەاوەکە بە زەرەملە ببەستن و غەرامە بکەن بە پابەند نەبوون.[4]

سەبارەت بە خەم، لەوەتەی گەیشتووم بە دانیمارک بە هەکاری ژینگەیی و تەندروستی و کرداری پشت بە پاسکیل دەبەستم. من خەم تووشی ڕووداوەک بووم کە کەاوەکە فاکتەرەکی گرنگ بوو بە سنووردارکردنی دەرەنجامەکانی برین، کە وادەکات ئەم بابەتە نزیکتر بەت لە ئەزموونی ژیانی تاکەکەسی وەک لە ڕەخنەی ئەبستراکت.

بە خوەنەرانی دەرەوەی دانیمارک، بەتایبەتی لە ڕەژهەڵاتی ناوەڕاست و وەاتانی باشووری جیهان کە کەشەی جەنگ، سەرکوتکردن، هەژاری و گەندەڵی زاڵ بوون، ئەم بابەتە لەوانەیە وەک وردەکاریەکی پەراوەز دەربکەوەت. لەگەڵ ئەوەشدا ئەوەی کە پەراوەز دەکەوەت هەندەک جار پرسیاری سیاسی و پرەنسیپی قووەتر دەردەخات. ئەم وتارە لە بنەڕەتدا دەربارەی کەاوی پاسکیل نییە. ڕەخنەی گشتی و دیالەگی کراوە لە نەو چەپدا، ڕەڵی ڕۆژنامەگەری و تەڕە کەمەایەتییەکان لە سەردەمی شەڕشی دیجیتاەی، گونجانی نەوان بەها و پراکتیک لە نەوان

سەرکردە سیاسیەکان، و توانایان بۆ تێکەڵبوون لەگەڵ خەڵک، دانان بە هەڵەکان و ڕاستکردنەوەیان.
ئەم وتارە پشتی بە ئەزموونی شەخسی دەبەستێت لە ڕاهێنانی خەڵکگرتن لە خودی چێپی دانیمارکی و چەن وردەکارییەکی سادەی ڕۆژانە دەتوانێ مشتومڕێکی گشتی فراوانتر لەسەر ئەم بابەتانە بکاتەوە. دەق و بارودۆخ بۆ دەنیایینەوە لە نەوان کەمپەینگاکاندا جیاوازە، بەڵام ڕاوەژکردن بۆ ئەزموونی کەسانی تر و وەرگرتنی دەرس لەیان ئامرازێکی گرنگە بۆ گەشەپێدانی کەلتووری بەرپرسیارێتی و خەڵکی خودی لە هەر شوێنێک بێت. بەرپرسیارێتی تەنها بۆ کەشە گەورەکانەوە دەست پێناکات. هەروەها لە ژیانی وردەکاریی بچووکەکانەوە شوێ دەدرێت کە بۆ تێپەڕبوونی کات کۆکە دەبن.

ناکۆکی لە ناوەڕۆکی مەسەلەکەدا: بۆچی خەڵکی خودی پێویستییەکی چێپە؟
لە دانیمارک، متمانەی سیاسەتمەدار تەنها بەو قسانەی کە دەیڵێت ناپوورێت، بەڵکو بەو شتانەش دەپوورێت کە لە ژیانی ڕۆژانەیدا بەرجەستەی دەکات. کاتێک باس لە سەرکردایەتی چێپ دەکرێت، ئەم ستانداردە گرنگییەکی تایبەتی وەردەگرێت، چونکە گونجانی نەوان بەهاکان و پراکتیکەکان بەشێکی گرنگی گوتاری چێپ پێکدەهێنێت. لەڕەوە ئەوەی کە وەک بابەتێکی سادە دەردەکەوێت، وەک لەبەرکردنی کتاوی پاسکیل، دەبێتە مشتومڕێکی فراوانتر دەربارەی بەرپرسیارێتی گشتی و ڕۆڵی سیاسی.
هاوپەیمانی سوور و سەوز خۆی بە قسەکردن و کەمپین بۆ دادپەروەری کۆمەڵایەتی، مافەکانی کرێکاران و دژایەتیکردنی ڕەگەزپەرستی سنووردار ناکات. هەروەها بە یەکێک لە دیارترین پارتەکانی دانمارک دادەنرێت لە بابەتەکانی پاراستنی ژینگە و کەشوهەوا. پڕۆگرامی سیاسی بریتییە لە پێداگری لەسەر سەلامەتی شوێنی کار، پاراستنی تەندروستی گشتی، خۆپاراستن لە کۆمەڵگە، و ڕۆڵێکی دەوڵەت لە بەهێزکردنی سەلامەتی هاوڵاتیان و پڕۆپێدانی کەرتی تەندروستی. هەروەها سیاسەتی کۆمەڵایەتی بە سیاسەتی ژینگەیی دەبەستێتەوە لە ڕوانینێکی چێپدا کە ئەم بە بەشێکی گرنگی دادپەروەری کۆمەڵایەتی دادەنێت.
شایانی باسە کە سەرکردایەتی پارتەکە ئەم بەها ژینگەییانە لە هەڵسوکەوتی ڕۆژانەیاندا بە شێوەیەکی سەرنجڕاکێش بەرجەستە دەکات. بینیمان چەن شاندی پارتەکە کە پێڵە دراگستەد و هاوکارەکانی پێک دێن بە پاسکیل بەشداری کۆبوونەوەکانی پێکهێنانی حکومەتی داهاتوو دەکەن، لە دیمەنێکدا کە پابەندبوونێکی ڕاستەقینە بە بەهاکانی

ژینگە و تەندروستی دەردەخات.
لەم چوارچێوە تایبەتدا، مەسەلەکە پەیوەندی بە وێنەیەکی تەپەین یان وێنەیەکی دابەاو نییە. پەلە دراگستەد چەندین جار بینراوە کە بە پاسکیلەکەی بەبە کەاوی دەگاتە ئەو کامەرایەی کە چەند جارێک لەلایەن کامەرای وێنەگرە ەەژنامەوانییەکانەوە گیراوە. ئەوەی ئەمە سەیری دەکەین هەەیەکی خەرا یان فەرامەشکردنەکی نائاسایی نییە. ئەمە شەوازەکی هەەسوکەوتی ەەژانەی دووبارەکراوەیە کە ناکەکییەکی بەەگەنامەیی دەردەخات لە نەوان ئەوەی پارتەکە بانگەشەی بە دەکات و ئەوەی سەرکردەکەی لە فەزای گشتیدا بەرجەستەی دەکات.
ەەهەندەکی تر هەیە کە شایەنی بیرکردنەوەیە لەم چوارچێوەیدا. دەوەتی خەشگوزەرانی دانیمارک تەچووی چارەسەر، چاکسازی و تەنانەت مووچەی خانەنشینی کەمئەندامی لە حاەەتی هەر ەووداوەک دابین دەکات. ئەمە مانای ئەوەیە کە هەەبژاردنی تاک بە نەبەستنی کەاو لە چوارچێوەی کەسیدا نامەنتەوە. کاریگەری لەسەر سیستەمی بەکەمەە هەیە کە لەلایەن هەموو باجدەرەکانەوە پارەی بە تەرخان کراوە. لەم ەوانگەیەوە مشتومە لەسەر کەاوەکە دەبەتە مشتومە لەسەر بەرپرسیارەتی کەمەلایەتی چەپ.
من ئەم وتارەم وەک نووسەرێکی چەپ نووسی کە لە هەەبژاردنی پەرلەمانی ەابردووەدا دەنگم بە هاوپەیمانی سەوز و سوور دا، چونکە لە ەووی ئایدەلەژیاوە نزیکترین لیستە سەرەەای ناکەکیم لەگەە پارتەکە لەسەر کەمەەک بابەت لەوانە پەچەککردن، ناتە، جەنگی ئەکرانیا، سیاسەتی ەەکخراوەیی ناوخەیی و بابەتەکانی تر. بارودەخی ناوچەیی و جیهانی. ئامانجەکە زیان گەیاندن بە دراگستەد یان حیزبەکە نەبووە. ئامانجەکە هەک پەچەوانە بووە. ەەخنەی ەاستگە و بنیاتنەر یەکەکە لە بەرپرسیارەتییەکی ەاستەقینە بەرامبەر پرەژەیەکی چەپ، تەنانەت ئەگەر کەسەک لەسەر ئەم خاەە یان ئەو خاەە ناکەک بەت. هەەکان بە فەرامەشکردن چارەسەر ناکرێن. لە هەگەی دەستنیشانکردن، دانپەدانان و ەاستکردنەوە چارەسەر دەکرێن. ئەوە ئەو شتەیە کە من ویستم بیکەم.

لە دەروازە سەرەکییەکانەوە بە بەشایی دیجیتاەی

لە ماوەی چەند ەەژەکدا دوای بەاوبوونەوەی وتارەکە، مشتومەەکە بە ژمارەیەک لە ەەژنامە و پلاتفەرمەکانی میدیای دانیمارک بەاوبووەوە. ەەژنامەنووس ئاندرس ەەدەر لە ەەژنامەی Jyllands-Posten کە یەکەکە لە ەەژنامە هەرە خوێنەراوەکان و کاریگەرەکانی دانیمارک، لە وتارەکەی لە ەەژنامەی پەرلەمانی خەیدا لە ژێر ناونیشانی "کەاوەکەت ببەستە، پەلە دراگستەد" لە وتارەکەی وەرگیراوە و باسی

لە بیرکەی سیاسەتمەدارکە وەک نموونەیەکی گشتی کردووە.[5] بەهەمان شەو، نووسەر و ڕۆژنامەنووس لینی مالاسینسکی لە هەواڵنامەی هەفتانەی خەیدا بە ناوی "Ærligt talt" (ڕاستگەیانە قسەکردن) لە ویکنداڤیسن باسی ئەم بابەتەی کرد و خوەندنەوەیەکی شیکارانەی بە دیبەیتەکە زیاد کرد.لە بارەی Altinget، پلاتفەرمی سەرچاوەی سیاسی تایبەت بە بازنەی پەرلەمانی و حکومی، ڕۆژنامەنووس جەپ هەیبەرگ سەرەنسن ئەم وتارەی بە یەکەک لە دیارترین بابەتەکانی گفتوگەی سیاسی ئەم هەفتەیە ناوبرد.[7]

گرنگی ئەم ڕووماڵکردنە تەنها لە قەبارەکەیدا نییە، بەڵکو لە چەنیەتی گفتوگەیەک کە لە ڕۆژنامەیەکی چەپەوە دەستی پەکرد و بەرەو دەزگاکانی ڕاگەیاندن بە ئاراستەی جیاواز ڕەیشت و بایەخەکی کەمەایەتی فراوانتری ئاشکرا کرد: بەرپرسیارەتی کەسایەتییە گشتییەکان و کاریگەرییان لەسەر هەڵسوکەوتی بەکەمە.

دەنگدانەوەی بە تەڵە کەمەایەتییەکان درەژ بووەوە کاتەک Weekendavisen لە لاپەڕەی فەرمی خەی لە فەیسبووک چەند بەشەکی وتارەکەی بەاوکردەوە و پەستەکە بوو بە شوەنەک بە گفتوگەی فراوانی کەمەگا کە زیاتر لە هەزار کەس بەشداری تەدا دەکەن.[8] پزیشکان و پسپەڕانی تەندروستی گشتی و سەلامەتی ڕەگاوبان بەشدارییان لە گفتوگەکەدا کرد و جەختیان لەوە کردەوە کە بەڵگەی زانستی پشتگیری بەکارهەنانی ئاسایی کەاو و کاریگەری راستەقینەی کەسایەتییە گشتییەکان لەسەر دروستکردنی کەلتووری سەلامەتی دەکات.

توەژینەوە پسپەڕەکان دەریدەخەن کە کەاوەکان مەترسی بریندار بوونی سەر بە شەوەیەکی بەرچاو کەم دەکەنەوە، لە کاتەکدا ئامارەکانی سەلامەتی ڕەگاوبان لە دانیمارک دەریدەخەن کە ساڵانە هەزاران پاسکیلسوار تووشی برینداری سەر و مل دەبن و دەرەنجامەکانی نەک تەنها کاریگەری لەسەر تاکەکان بەڵکو لەسەر خەزان و سیستەمی تەندروستی بەگشتی دەبەت.[10]

ڕەخنە نابەت لە ترسی چەوساندنەوە دوابخرەت

سەرنجم نەچوو کە هەندەک لەوانەی کە سەرقاڵی وتارەکە بوون ڕەخنەکانیان بەکارهەنا بە هەرشکردنە سەر هاوپەیمانی سوور و سەوز و چەپی دانیمارکی بەشەوەیەکی فراوانتر. ئەمە لایەنەکی چاوەوانکراو و تەگەیشتووی مشتومەی سیاسی گشتییە، چونکە هیچ بەشاییەکی ڕەخنەیی ئازاد نییە لەو دەنگانەی کە مشتومە بەکاردەهەنن بە خزمەتکردنی ئەجەندای سیاسی جیاواز لە نووسەری سەرەکی، چ لە ڕاستەوە بەت یان لە لایەنەکانی ترەوە. لەگەڵ ئەوەشدا ئەمە هەکارەک نییە بە دواکەوتن یان پاشەکشە کردن لە ڕەخنە.

چەپەک کە لە ترسی ئەوەی هاکابڕەکانی ئەو پەداچوونەوە بقەزنەوە، دەکەوتە ناو تەڵەیەکی زەر مەترسیدارترەوە لەو هەڵەیە کە خەی لە دانپەدانان لادەدات. هەڵخەگرتن لە خود دیاری نییە بە هاکابڕان. ئەمە مەرجەکی بنچینەییە بە پاراستنی متمانە و توانای نوێبوونەوە و کاریگەری. دەستنیشانکردنی هەڵەکان و دانپەدانیان لاوازی نییە. ئەمە یەکەکە لە شەوەکانی پەگەیشتنی سیاسی کە چەپەکی متمانە بە بەها و سیاسەتەکانی جیا دەکاتەوە.

ئەگەر هەڵخەنەی خودی هەمیشە پەویستییەکی سیاسی بووبێت، ئەوا شەشی دیجیتاڵی وای لەکردووە کە هیچ دەربازبوونەک لەی نییە. زانیاری ئەستا دەستبەجێ بەاو دەبەتەوە و دەگاتە هەای گشتی پەش ئەوەی هیچ لایەنەک دەرفەتی هەبێت گفتوگەکە بگرێت یان ئاراستەی بکات. هەزاران کەس بە خەرایەکی بە وەنە بەشداری هەر گفتوگەیەک دەکەن و بیروهاکان لە ماوەی چەند کاتژمەرەکدا لە پلاتفەرمە جیاوازەکاندا زەر دەبن. ئەم واقیعە وادەکات گونجانی نەوان بەهاکان و هەڵفتاری هەژانە پەویستییەکی حەتمی بێت بە هەر کەسایەتیەکی گشتی کە دەیەوێت متمانە بپارێزێت.

دراگستەد بە وەنەیەک وەهامی دەداتەوە کە کەاوەکەی لەسەر کردووە

ئەوەی چاوەەوان نەکراو بوو وەهامەک بوو کە لە یەک کاتدا خەرا و هەوانبەژ بوو. دراگستەد لە ئەکاونتی ئینستاگرامی خەیدا وەنەیەکی تایبەتی بەاو کردەوە کە کەاوی پاسکیل لەسەر بوو لە هەگادا بە کەبوونەوەکانی پەکهەنانی حکومەت و دەستەواژەی دانمارکی سووکی لەگەەدا نووسیبوو: “دەەین بە مارینبەرگ. هە♥ هەروەها وەک هەر بەشداربوویەکی ئاسایی بەشداری لە گفتوگەی بەردەوامی پەیجی فەیسبووکی Weekendavisen کرد، بەبە ئەوەی سەیری ئامادەبووان بکات یان گفتوگەکە پشتگوێ بخات و وەنەیەکی تایبەتی بەاو کردەوە لەگەە دەستەواژەیەکی ئینگلیزی کورت و زیرەکانە: “By Popular Demand ♥” واتە “لە وەهامی داواکاری خەڵک”.

وەهامەکە نە بەرگریکارانە بوو و نە داوای لەبوردن بوو. بە سووکی و متمانە بەخەبوونەوە هات، کە جەگەی متمانەیەتی. سیاسەتمەدارەکی مامناوەند دەردەخات کە توانای گوەگرتن و تەکەبوون لەگەە هەڵخەنەی گشتی بە هەڵەکی کراوەوە هەیە نەک پاشەکشە یان پشتگوێ خستن. توانای قبووەکردنی هەڵخەنە بەم شەوەیە خەی لە خەیدا سیفەتەکی پەویستە بە سەرکردایەتی چەپ. پەیامەکە گەیشت و مشتومەی گشتی کاریگەری هەبوو لەسەر هەسوکەوتی کەسایەتییەکی سیاسی دیار. ئەمە هەڵەک ئەو شتەیە کە هەڵخەنەی بنیاتنەری چەپ دەبێت بەدەستی بهێنێت.

تێبینیەکی کۆتایی بۆ خوێنەرانی

ئەو کۆمەڵگایانەی کە سەرکردەکانیان بەرپرسیار دەکەن بۆ هەڵە و وردەکارییە بچووکەکان پێش ئەوەی چاوەڕێی قەیرانی گەورە بکەن، ئەو کۆمەڵگایانن کە دەیان ساڵە کلتورێکی ئاستەقینەی بەرپرسیارێتییان بنیاتناوە. دیموکراسییەکی تەندروست تەنها لە خاڵی وەرچەرخانێکی گەورەوە دەست پێناکات. هەروەها لە پراکتیزەکردنی ڕۆژانەدا و لەو ساتانەدا شکۆ وەردەگرێت کە سەرکردە، هەرکەسێک بێت، لە ژێر چاوی خەڵکدایە.

دەقەکان بۆ دەنیاییەوە جیاوازن. ئەوەی لە دانیمارک گەورە دەکرێت مەرج نییە لە هەولێر وبەغدا و بەیروت و قاهیرە گەورە بێت. لەگەڵ ئەوشدا پرسیاری بنەڕەتی لە هەموو شوێنێک هەمان پرسیارە: ئایا ئەمە داوا لە سەرکردەکانمان دەکەین، چ لە دەسەڵاتدان یان لە ئۆپۆزسیۆن، بۆ ڕێکخراوە چەپەکانیشەوە، کە ئەو بەهایانە بژین کە بەرگری لەدەکەن و لە ژیانی ڕۆژانەیاندا ڕەنگی دادەنەوە؟ ئایا ئەمە ئامراز و بڕشاییمان هەیە بۆ ئەوەی ئەم پرسیارە بۆ ئازادی بوەرین؟

لە هەمووی گرنگتر: چۆن دەتوانرێت کلتوورێکی ئاستەقینەی بەرپرسیارێتی لە کۆمەڵگاکاندا بنیات بنرێت کە بنەما سەرەکییەکانی تێدا نییە، لە ئازادی ئادەربڕین و میدیای سەربەخۆوە تا دەزگاکانی چاودێری کاریگەر؟ و چۆن دەتوانرێت کلتووری ڕێخنەی خودی لەناو هێزە چەپ و پێشکەوتووەکاندا گڕێ پێبدرێت و چەسپاو بێت وەک مەرجێکی پێویست بۆ متمانە و نوێبوونەوە و کاریگەری کۆمەڵایەتی، بۆ پشت بەستن بۆ ئەزموونی نەودەوەتی لەم بواردا؟

ڕەزگار ئاکرەی
Rezgar Akrawi

تێبینیەکان و سەرچاوەکان

[1] بابەتی سەرەکی لە Dagbladet Information – Rezgar Akrawi، “Pelle Dragsted بەرپرسیارێتی لە ئەستۆ ناگرێت کاتێک بابەکاو لەدەخوەت”، 27 ی ئایاری 2026
https://www.information.dk/debat/2026/05/pelle-dragsted-ansvar-bevidst-naar-cykler-uden-cykelhjelm

[2] دەربارەی Enhedslisten (هاوپەیمانی سوور-سەوز) – پارتێکە لە ساڵی 1989 لە تێکەڵبوونی سێ پارتی چەپ و مارکسیستی دانمارکی دامەزرا: پارتی کۆمۆنیستی دانیمارک، سۆسیالیستە چەپەکان و پارتی

کرێکارانی سۆسیالیست. لە هەڵبژاردنەکانی ئاداری 2026، پارتەکە 11 کورسی بە نزیکەی 6.4٪ ی دەنگەکان لە پەرلەمانەکدا کە 179 کورسی هەبوو، بەدەستهێنا.

[3] ئاماری پایسکلسواری لە دانمارک
https://denmark.dk/people-and-culture/biking/

[4] یاساکانی کڵاوی پاسکیل لە سەرانسەری جیهان
https://worldpopulationreview.com/country-rankings/bicycle-helmet-laws-by-country

[5] ڕۆژنامەی پەرلەمانی Jyllands-Posten – Anders Redder، "کڵاوکێت ببەستە، Pelle Dragsted" ئایاری 2026
https://jyllands-posten.dk/nyhedsbreve/brevfraborgen/ECE19334636/spaend-hjelmen-pelle-dragsted/

[6] هەواڵنامەی هەفتانەی Weekendavisen – لێنی مالاسینسکی، "Pelle Dragsted وێنەگیراوە بەبێ کڵاو"، ئایاری 2026
https://www.weekendavisen.dk/samfund/pelle-dragsted-taget-uden-cykelhjelm

[7] Altinget Weekly Review – Jeppe Højberg Sørensen, 30 May 2026
https://www.altinget.dk/artikel/saadan-skal-en-ny-regering-saettes-sammen-ifoelge-ugens-debattoerer

[8] گفتوگۆی فەیسبووک – پەیجی فەرمی Weekendavisen، ئایاری 2026
https://www.facebook.com/Weekendavisen/posts/1652549700204292

[9] توێژینەوەی زانستی لەسەر کاریگەری کڵاوی پاسکیل
https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7291179/

[10] ئامارەکانی سەلامەتی ڕێگاوبانی دانمارک
https://www.sikkertrafik.dk/rad-og-viden/cykel/cykelhjelm/fakta-om-cykelhjelm

---

ئاماژە و هەما بەکارهاتووەکان لە چیرۆکی (گوێژاکاوەکان و

..چاووانی) ئووف حسندا!.. عبدوا سمان(مشخ)

(گوژاکاوکان و ..چاووانی)(۱)؛ کورتچیرکی بکمک کد و هما دوردراوی چیرکنووس ئووف حسن و لکتایی سای ۱۹۷۹دا نووسراو. چیرکنووس لم دق ئدبییدا، هردوو شوازی استوخ و نااستوخی گانوی تک کردوو. بمش لایکو خونری لچاووانیدا نهشتتو و هورها لایکی تریشو بکارهنانی هما، جارکی تر پیامی کمایتی دقک ووبووی جر ییک دکات و مبستک بئتمسفیرکی تمومژاوی دسپرت. ناوکی چیرکک بهر خونرک کئاشنای مژووی سیاسی عراق بت، نام نیی و دزانت شاعیر لچ گشنیگا و تووانینکو دیوت ئاشنامان بکات بو مژووی کبشکمان لنزیکو شاهیدی ووداوکانی بووین.
ئووف حسن لم چیرکدا بتکنیککی گونجاو(گانو لناو گانودا) مژووی کارکترکی نو بزووتنوی سیاسی عراق، (حیزبی شیوعی عراق)مان بدگتو. گانوکشی چند ئاستکی زمنیی جیاواز لخ دگرت. ئاستی یکم لسردمی زینو (۱۹۵۸)و دست پدکات.
(دن: لبربیانکی هاوینی سای ۱۹۵۸دا کیژیکی شخ و نازدار بباوش گوی نگاونگو لبردمی مزگوتی گوردا بینراو گو و زردخنی بناو کرکارکانی ئو گوزردا بخشیوتو.)(۲)
لردا مبست لبربیانی هاونی سای ۱۹۵۸، ئو ئاوگ سیاسی و ئابووریی گرنگ بوو لعراق ک کتایی بژمی پاشایتی هنا و حکومتکی کماریی لجگی دامزراند. لو ئاوگر نیمچ یشییدا، کرکاران و جووتیاران و خکی ستمدیدی عراق لکم ماف و دستکوت بهرمند بوون. لو نوشدا بهز سیاسییکان بتایبتیش بحیزبی شیوعی عراقی، بسردمی زینی ئو حیزبدتئژمار. کیژکش همایبخباتی ئو حیزبلگپانی سیاسیدا. ئم درکوتنی کیژک لچوار سای دواتردا و لهمان شوندا ئاماژیبسقامگیریی دخی سیاسی و بادستی هز پشکوتووخوازکانی ئو سردمی

عراق.
دەن: چوار هاوینی تریش لەهەمان بەربەیان و هەمان شوەندا کرەکارەکان چاوەوانیان کردووە و لەگەڵ شەخە نازدارەکەدا یەکتریان گوەباران کردووە .. دوای ئەوە ئیتر ئەو بە سەروشوەن بووە و ئەمانیش گیرەدەی زەردەخەنە و کەشە گوەی بوون و وەلەی سەراخی.(٣)
ئەم چوار ساڵە ماوەی نەوان (١٩٥٨ تا ١٩٦٢) دەگرەتەوە. دوای ئەو مەژووە و بەتایبەتیش لە کودەتا ڵەشەکەی(٨ ی شوباتی ١٩٦٣) ئەم حیزبە و بزووتنەوەی کرەکاران لە عەراق دووچاری خوەناویترین چارەنووس دەبنەوە و کیژەکەش لە بەردەم مزگەوتی گەورەدا نابینرەت. ساڵی ١٩٧٠ جارەکی تر بەهەی دەخی سیاسی کوردستانی عەراقەوە (بەیاننامەی یانزەی ئاداری ١٩٧٠ تا ١٩٧٤) کیژەکە دەردەکەوەتەوە.
(هەروەها دەن: لە بەربەیانەکی بەهاری ١٩٧٠ جارەکی تر، کیژەڵە شەخ و دەفەنەکە بە چەپکە نەرگزەوە هاتەتەوە و نەرگزبارانی کردوون.)(٤)
ئەمجارەش کیژەکە چوار ساڵ لەسەریەک نەرگزبارانیان دەکات و ئیتر جارەکی تر ون دەبەت. دواجار چیرەکنووس بەم دەانە گوزارشت لە دەرکەوتنی کیژەکە دەکات: (لەم ڕژانەشدا قاو بەاوە کە لە بەربەیانەکی تەف و شوومی ئەم ساڵیشدا.. لەهەمان شوەن..ئافرەتەکی ڕەقەی بابەرز..بە بە کەشە گوە و بە لەوبەباری یەوە و بە نهەنی بینراوە.)(٥) نیشاندانی ئەم ئاستانەی زەمەن (هەلومەرجی سیاسی جیاواز) لە چیرەکەکە، ئاماژەن بە هەلومەرجی سیاسی جیاجیای عەراق و کوردستان کە ڕەیان هەبووە لە دیاریکردنی شەواز و چوارچەوەی چالاکی و هەسوەانی سیاسی.

مزگەوتی گەورە و حیکایەتی کیژەکە

ڕەئووف حەسەنی چیرەکنووس زیرەکانە مزگەوتی گەورەی وەک دەبە ئاماژە بەکارهەناوە. جارەک وەک ڕووخساری کەنەپەرستیی و جارەکی تریش وەک ڕووخساری شوەنی کەبوونەوەی کرەکاران. هاتنی کیژەکە بە بەردەم مزگەوتی گەورە دوو ئامانجی لەپشتە. یەک؛ ڕوو بە کرەکاران و هاتنە ناو کرەکاران. چونکە سیاسەتی کیژەکە سیاسەتەک بووە نزیکایەتی لەگەڵ چینی کرەکاری عەراقدا هەبووە. دوو؛ وەک جەمسەری ڕووبەڕووبوونەوە دژ بە تەوانینی کەنەپەرستی و کلتووری دواکەوتوویی کەمەگە. بەیە نیشاندانی کیژەکە و خە ڕووتکردنەوەی لەبەردەم مزگەوتی گەورەدا وەک هەمای تەحەدا چاو لەدەکرەت.
(دەن: ئیمامی مزگەوتی گەورەش .. دوا بەدوای نوەژی بەیانی ..بە

ئەهلی جەماەتی ڕاگەیاند کە: ئەو ئافرەتەی لەم شارەدا شوێنی نەدزیوەتەوە چاوباشقەیی تەدا بکات، بەردەم ئەم مزگەوتە نەبە، ئافرەتێکی غەیرە دینە و تا خەتان دوورەپەرێز بگرن لەی ئیمانتان قایمتر دەبە.)(٦)

لەگەڵ پەتوبووونی هەگری کرێکارانی گوزەرەکە بە کیژەڵە شەخ و شەنگەکە، واتە لەگەڵ پەتوبووونی کرێکاران بە سیاسەتی حیزبی شیوعییەوە، بەندگەی مزگەوتەکانیش ڕوونتر دژایەتییەکانیان بەرووی ئەو سیاسەتە ڕاگەیاندووە.

(دەڵێن هەر ئەو بەیانیە بە ئەهلی جەماەت ڕاگەنراوە کە: ئەو ئافرەتەی لەبەردەمی ئەم مزگەوتەدا خەی ڕووت کردەتەوە .. سەزانی یە و هاتوە لە دین وەرمان بگرێ.. کە لە قاپی مزگەوت چوونە دەرەوە لەگەڵ شەیتاندا بەلەعنەتی کەن و سەری خەتان داخەن و ئاوەی لە مەدەنەوە.. هەر کەسەکیش ناوی برد و باسی کرد ئەویش بە لەعنەت کەن و سەاواتی خەتان بدەن و بڵێن: خوایە لە شەڕی شیتان و بەڵای ناگەهان و فیتنەی ئاخر زەمان بەدوورمان خەیت.)(٧)

ئەم ستەیتمەنتە، جەوهەری بەرژوازی و کۆنەپەرستییە دەرهەق بە کۆمۆنیزم و سیاسەتی شۆشگەڕانەی کرێکاران کە هیچ شوێنکاتێک ناناسێت و ئامانجی لەدان و سووککردنی کۆمۆنیزمە. دیارە لەبەرانبەریشدا مارکسیزم و سیاسەتی کۆمۆنیستیی بەپەروا تەکشاون ماهیەتی کۆنەپەرستانەی ئایین، وەک پایەیەکی کۆمەگەی ستەمکاری بەرژوازی بە چینی کرێکار و زەحمەتکێشان ڕوون بکەنەوە. لەم چیرۆکەدا کرێکاران بە گوێدانە تەبلیغاتی کۆنەپەرستانەی مزگەوت، هەموو بە نوێژکەر و نوێژنەکەرەوە تامەزرۆن کیژەکە ببینین و تاسیان بشکێ. دواجاریش ئەم تاسە و تامەزرۆیە دادەچەقێتە نەو پەیوەندییە خەزانیەکان و لەکهەپەکرانی ئەم پەیوەندییانە (کە لەتیشکی چراکانی ژیانیاندا بینینی کەرپەیەکی نازدار بووە کە پەدەکەنە و دەشنەتەوە.)(٨) ئەم کەرپەیەک وەک هەمای ئومێد و هیوا بە دواەڕۆی ڕووناک هەڵی درامی چیرۆکەکەی بەهێز کردووە.

پەیامی سیاسی چیرۆکەکە

ئەم چیرۆکەی ڕەئووف حەسەن وەک چیرۆکێکی سیاسی دیهەوەت کەی پەیامە سیاسییەکانی بەوپەڕی سادەیی و ڕاستگۆیییەوە بخاتە بەردەم خوێنەر. چیرۆکنووس کەشاوە پەیامێکەی بەمجۆرە نیشان بدات:

یەک: کیژەکە واتە حیزبی سیاسی وەک حیزبی خەباتکار، هەڵگری سیاسەتی کرێکارییە و هەوەستەکانی لەم سیاسەتەوە ئاویان خواردەتەوە. بە وشەیەکی تر حیزبی شیوعی عێراقی ئەو حیزبەیە کە نووسەر ئومێدی لەسەر هەڵدەچنە. لەکاتێکدا خودی نووسەر تەنها چوار ساڵ (١٩٦٢ – ١٩٦٧) لەیزەکانی حیزبدا خەباتی کردووە.(٩)

دوو: پایەیەکی بەرنامەی ئەم حیزبە سیاسییە دژ بە کۆنەپەرستی ئایین وەستاوەتەوە و خەباتی کردووە. لەکاتێکدا واقیع شتێکی ترمان پێدەڵێت!(١٠)
سێ: چینی کرێکار بە گوێدانێ ئایین، هێو لە حیزب هەنگاویان ناوە و کاریگەری ئایین بەسەریانەوە لاوازە. ئەم تێوانینە بە دژی پێنجاکانی سەدەی ڕابردوو دەتوانین بڵێین دروستە، بەڵام بە دژی حەفتاکان و هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو بە بەچوونی من زیادەڕۆیی پێوە کراوە.
چوار: ئاسۆی سیاسەت و داهاتووی ئەو حیزبە هێونە و سەرکەوتن بەسەر ستەم و چەوسانەوەی بەرژەوەندی گومان هەڵناگرێت. پەموایە دەخی حیزب لەدوای ڕاپەڕین و هێوخانی ژەمی بەعس و هەروەها ئەستای حیزب بەگەی ئەوەن کە چیرکنووس نەیتوانیوە بەپێی پێویست لە تاکتیک و سیاسەتی حیزب تێبگات و لێکدانەوەی دروستیان بە بکات.

خوێنەر چی لەم چیرکە فێر دەبێت؟
یەک: خوێنەر لەم چیرکە بە هەما داپشراوە تەدەگات کە نووسەر دەتوانێت دەقی سیاسیی بنووسێت و بەرژەوەندی چینێکی کۆمەڵایەتی لە دەقەکەیدا بەرجەستە بکاتەوە. ئەدەب دەتوانێت ببێتە بەشێک لە وێناکردن و گەیاندنەوەی مەژووی تێکۆشان و خەبات لەدژی ستەم و چەوسانەوەی چینایەتی.
دوو: ئاوەزانبوونی ئەدەب و خەباتی چینایەتی، نیشاندانی ئیستاتیکا و هەوەستگیرییە لەبەرانبەر دژواریەکانی ژیان و پشێلکاریەکانی ستەمکاران. جوانی ئەدەب لەم ئاوەزانەوە دەردەکەوێت و نووسەری پشکووتووخواز دەتوانێت لەڕەوە شوناسی خەی وەک شۆشگێڕ و تێکۆشەر بەدەست بهێنێت.
سێ: هیچ دەقێکی ئەدەبیی ناکەوێتە دەرەوەی بازنە و ململانێی چینایەتییەوە. ئەم چیرکەی ڕێووف حەسەن لە چەقی ئەو ململانێیە وەستاوە و ئەو جەنگە چینایەتییە بە جەنگی خەی دەزانێت و وەفادارە پێی.
چوار: دوور لەهەر خودپەرستی و ڕەشبینی و خەخواردنەوەیەک، ئەم چیرکە تەژیە لە ئومێد بە کۆشێکی ئینسانیی و لەوانەوە بە هیوا بە دواڕۆژێکی نوێ. (ئەستاش کرێکاران هەموو ڕۆژە بەربەیان .. دەستە دەستە ڕوو دێکەنە هەمان گوزەر و چاوەڕوانی کێژە شۆخ و نازدارەکە و کۆشە گوڵ و زەردەخەنەکەی دێکەن.(١١)
پێنج: ڕێووف حەسەن(١٢) لەگەڵ ئەم چیرکەوە زەر سیاسیانە و بوێرانە و کرێکاریانە مەژووێکمان بە دەگێڕێتەوە کە سەرباری هەر ڕەخنەیەک لەو مەژووە، جێی شانازی سەدان و هەزاران تێکۆشەر و

خزانکانیانن کە بە جوانی ژیانی خەیان قوربانیان بە داوە و کەم تا زەر کاریگەریشیان لەسەر هەلومەرجی سیاسی و خەباتی چینایەتی داناوە.

عەبدوەا سەمان(مەشخەە)
نیسانی ٢٠٢٦

پەراوەز و سەرچاوەکان:
(١)ەئووف حەسەن، گوەژاکاوەکان و چاوەوانی، چیرەک، گەڤاری نووسەری کورد، خوولی دووەم، ژمارە ٧، تەمموزی ١٩٨١، لاپەرەکانی ٤٢ – ٤٦. هەروەها هەمان چیرەک نووسەر لە میهرەجانی ەشنبیری کوردی لە شاری هەولەر لە ٢٢ ی نیسانی ١٩٨٠ خوەندراوەتەوە.
(٢)و (٣) و (٤) و (٥) و (٦) و (٧) و (٨)ەئووف حەسەن، گوەژاکاوەکان و چاوەوانی، چیرەک، گەڤاری نووسەری کورد، خوولی دووەم، ژمارە ٧، تەمموزی ١٩٨١، لاپەرە ٤٢ و ٤٢ و ٤٢ و ٤٣ و ٤٣ و ٤٤ و٤٦.
(٩)بەوانە سایتی کورد کەکت https://kurdcollect.com/index.ph
(١٠)موقع الرسمي للحزب الشيوعي العراقي، برنامج الحزب الشيوعي العراقي، وثائق الەتمر الوطني التاسع. ٢٢ اذار ٢٠٢٠. https://www.iraqicp.com/index.php/ninth-conference-documents/33832-2020-03-22-17-59-47
(١١)ەئووف حەسەن، گوەژاکاوەکان و چاوەوانی، چیرەک، گەڤاری نووسەری کورد، خوولی دووەم، ژمارە ٧، تەمموزی ١٩٨١، لاپەرە ٤٦.
(١٢)ەئووف حەسەن (١٩٤٥ – ٢٠١٨) ەئوف حەسەن لە سلەمانی لەدایک بووە. خوەندنی سەرەتایی و ناوەندی و خانەی مامەستایانی (١٩٦٤) هەر لە سلەمانی و چەندین خولیشی لە پەیمانگای بەریتانی لە بەغدا تەواو کردووە. بە ماوەی دە ساە مامەستای سەرەتایی و ناوەندی بووە و وانەی ئینگلیزی وتووەتەوە. ەئوف حەسەن ساەی ١٩٦٠ حەفتەنامەی تریفەی دەرکردووە، کە دواتر ناوەکەی بووە بە هەفتەنامەی کەش. ١٩٦١ لەگەە چەند نووسەرەکی تر، (کەمەەی ئەدیبانی پەشنگ)ی دامەزراندووە و گەڤارەکیشی بەناوی پەشنگ بەاو کردووەتەوە. لە ساەی ١٩٦٣وە هەتاوەکوو ١٩٦٧ بووە بە ئەندامی حیزبی شیوعی عەراقی و دوای ئەوە لە وەژەدا درەژەی بە چالاکییەکانی داوە. ئەندامی دەستەی بەەوەبەری کەمەی هونەر و وەژەی کوردی بووە. ساەی ١٩٧٣ تیپی پەشرەوی شانەی کوردی دامەزراندووە؛ وەرگەانی درامای (جەنابی موفەتیش) و کاری بەەوەبردنی درامای (لانەوازان)ی لە

ئەستێ بووە. ئەندامی یەکێتیی نووسەرانی کورد و سەندیکای ڕۆژنامەنووسانی کوردستان بووە. لە نێوان ساڵەکانی ٩٧٤–١٩٨٢ لە بەغدا، بە کاری ئادیۆ و تەلەڤیزیۆنی کوردی و ڕۆژنامەوانییەوە خەریک بووە و لە ڕۆژنامەکانی: هاوکاری، بەیان، بیری نوێ، ئەستێرە، ڕۆژی کوردستان و ڕۆشنبیری نوێ هاوکار بووە. ساڵی ١٩٧٧ لە ئەمنی عامی بەغدا گیراوە و لە زیندانی تاکەکەسیدا ئەشکەنجە دراوە. ساڵی ١٩٩٢ کراوە بە بەڕێوەبەری تەلەڤیزیۆنی هەرێم. لە ساڵی ١٩٩٣، ڕۆژنامەکانی: ئاڵای ئازادی و وڵاتی دەرکردووە. سەرنووسەری گۆڤاری دیالۆگ و دامەزرێنەری (سەنتەری دیالۆگی ڕۆشنبیریی کورد) بووە و لە ساڵی ١٩٩٦ تا ٢٠٠٠ کاری تێدا کردووە. ساڵی ٢٠٠٢ تا ٢٠٠٤ یانەی سەرای منداڵانی دامەزراندووە و خۆی بووە بە بەڕێوەبەری. ساڵی ٢٠٠٥ تا ٢٠٠٩ ئاوێژکاری بزافی ڕۆشنبیریی سلێمانی بووە. خاوەنی زیاتر لە ٣٧٠٠ وتار و ٢٦ کتێبە لە بوارە جیاوازەکاندا. https://ckb.wikipedia.org/wiki/

زمانی دایك: لە نێوان ونبوون و ژیانەوەدا.. فێنک تەعەت

زمانی دایك تەنیا ئامرازێك نییە بۆ لێکگەیشتن و گفتوگۆی نێوان تاکەکان؛ بەڵکو هەمایەکی نەتەوەیی و نیشتمانییە. زۆر لە نەتەوەکان زمان وەك دەی نەتەوە دەبینن، چونکە دە بنەمای ژیانە. بۆیە دەگوترێت: "ئەو کاتەی بە زمانەکەی خۆم دەدوێم، هەست دەکەم دەم خۆراتر لە دەدات و چاوەکانم ڕۆشنتر دەردەکەون". بەراوردکردنی زمانی دایك بە دە، واتای ناسنامە و شوناسی نەتەوەیەکە؛ چونکە وەك دە، زمانیش بە بەردەوامی ژیان گرنگە.

لە دنیای ئەمڕۆدا پرسی زمانی دایك بووەتە بابەتێکی گرنگ. بەپێی ئامارەکانی ڕێکخراوی یونسکۆ (UNESCO) نزیکەی حەوت هەزار زمان لە دنیادا بەکار دەهێنرێن. بەڵام نزیکەی ٤٠٪ی ئەم زمانانە ـ واتە هەزاران زمان ـ لە مەترسیی داخوران و ونبوونداان. هەکارەکانیش جیاوازێرن؛ لەوانە گۆڕانی ژینگە، سیاسەتی زمان، کەمتەرخەمیی دامەزراوە پەیوەندیدارەکان، لاوازیی پەروەردەی خەزان و سیستمی

خوێندن.

لەو بارودۆخەدا ئەم پرسیارە سەرهەڵدەدات:
زمانی کوردی لە کوێی ئەم هاوکێشەیەدایە؟ لە نێوان ونبوون و ژیانەوە لە چ ئاستێکدایە؟

بە وەڵامدانەوە دەبێت بگەڕێینەوە بۆ مێژووی ئەم زمانە. زمانی کوردی بە هەموو زاراوەکانەوە چەندان سەدە لە ژێر گوشار و قەدەغەکردندا بووە. سەرەڕای داگیرکارییەکی لە دوای یەکەکان و قەدەغەکردنی وەک زمانی فەرمی لە دەوڵەتدا، زمانێکە نەک ون نەبووە، بەڵکو بە ئاشکرا و نهێنی خۆی و کولتوورە جیاوازەکەی پاراستووە. ئەدەب و هونەر جۆرێکی سەرکەیان هەبووە لە ژیانەوەی زمان؛ شیعر، چیرۆک و گۆرانی بوون بە پەناگەی زمانی کوردی.

لە ماوەی نێوان جەنگی دووەمی جیهانی تا ڕاپەڕینی گەلی کورد لە ساڵی ١٩٩١، زمانی کوردی لە عێراقدا بە تەواوی جێگەی پێ نەدرابوو لە سیستمی پەروەردەدا بەکار بهێنرێت. ئەم بارودۆخە کاریگەرییەکی گەورەی لەسەر گۆشەی بەرهەمی زانستی و ئەدەبی هەبوو، بە جۆرێک کە بەشێکی زۆر لە ئەدیبان و هونەرمەندان بەرهەمەکانیان بە زمانی عەرەبی بۆ دەکردەوە.

بەڵام پاش ڕاپەڕین، زمانی کوردی وەک دەستکەوتێکی گرنگ ناسرا و کرا بە زمانی فەرمی لە داودەزگا فەرمییەکان، هەروەها وەک دووەم زمانی فەرمی لە عێراقی فیدراڵدا ددانی پێدا نرا. ئەمە هەنگاوێکی گرنگ بوو بەرەو بەهێزکردنی ژیانی زمان. لەڕوە بەمان دەردەکەوێت گەڕانی ژینگە هەیەکی گرنگ بووە لەسەر زمانی کوردی و کاریگەریی نەرێنی جەهەشتووە لە ڕابردووداو.

لە هەمان کاتدا خەزان وەک یەکەم ناوەندی پەروەردە، جۆرێکی بنەڕەتی دەگۆڕێت. لە کەنەوە تا ئێستە، دایبابان بە ئەرکی خۆیان هەستاون و لە ماڵەوە منداڵانیان فێری زمانی کوردی و بەها نەتەوەییەکان کردووە. بە ئەم مەبەستەش لە جێگەی ؛ گۆرانەوەی چیرۆک، شەوچرا، گۆرانییە فۆلکلۆرییەکان و کەبووەوە خەزانییەکان، هەویان داوە زمان و بەها نەتەوەییەکان بگوازنەوە بە نەوەی نوێ.

هەکارێکی تر سیاسەتی دەوڵەتە؛ ئاراستەکردنی تاکەکان بە بەکارهێنانی زمانی کوردی ـ قسەکردن و نووسین ـ لە ناوەندە ئەکادیمی و پەروەردەییەکان وەک زمانی یەکەم، هەروەها دەرکردنی بڕیار و یاسای نوێ بە بەهێزکردنی هەست بە بڕپرسیاریەتیی لە

بەرانبەر زمان هەنگاوەکی پەویستە.

پەروەردە و سیستمی پەروەردە، هەی بنەەتی دەبینن لە بەهەزکردنی هەگی زمان لە نەوان پەلەکانەوە. مامەستایان وەك ئەرکەك لە سەریان بەر لە زانست، زمانی دایك بکەن بە سەرکیترین وانە بە قوتابیانیان، بەردەوام هانیان بدەن بە گفتوگۆ و چالاکییە نووسینەکییەکان بە زمانی کوردی .

لەگەڵ ئەوەشدا هەی ەژنامە و میدیا زەر گرنگە لە دروستکردنی کەشەکی سەلامەت بە زمان. بەاوکردنەوەی گوتار و وتار بە زمانی کوردی و بەردەوامی هەوەدان بە ژیانەوەی زمان، هەگریی دەکات لە لەناوچوونی شوناسمان. بە خەشحالییەوە لەەدا ژمارەیەکی زەر کەناڵی ناوخەیی هەن، بە زمانی کوردی بەرنامەکانیان پەخش دەکەن، جگە لەوەی ەژنامەکان ەژانە بە بەاوکردنەوەی وتار و هەواەکان پارەزگاری لە بوونی زمانی دایك دەکەن.

لە کەتاییدا لە نەوان ونبوون و ژیانەوە، زمانی کوردی بەوپەی زیندوویی مایەوە و لە یزبەندی 50 زمانی گەشەکردووی دنیادا، لە پلەی 41دایە و بەردەوام هەوە دەدات پەگی خەی بەهەزتر بکات، بەام هەشتا پەویستی بە هەشیاریی زیاترە بە بووژانەوەی کولتوور و فەرهەنگی ەسەنی کوردی و پشتبەستن بە ئەدەبی میلی و هاندانی نەوەی نوە بە قابووناوە لە زمانی نەتەوەکەماندا.

فەنک تەەعەت

سەردانی ترامپ بۆ پەکین!.. عوسمانی حاجی مارف

سەردانەکەی ترامپ بۆ پەکین، زیاتر تیشکی خستە سەر بەرژەوەندی و سودەکی ئاشکرا بۆ چین، هەردوو وەڵات چین و ئەمریکا، گەەونەتەوە بە دەخی هەوبەونەوەی بازرگانی و ئابووری و ستراتیژی نەوان خەیان، بە دوای لوتکەی شەی بازرگانی سالی ەابردویان.
دوو ەژ لە وتووژی ترامپ و شی جین پینگ، دووپاتیان کردەوە کە

تەنانەت دوای ئەو باجانەی کە ترامپ دایسەپاندووە، واشنتەن و پەکین هەشتا لەو ململانێیەدا گیرەدە بون کە ئاگربەستی بازرگانی لە سالی ئابردوودا گەیشتەتە کەتایی.
ئەم سەردانە، گرنگیەکی بەرچاوی بە بازاڕەکانی وزە و ئابووری جیهانی دروستکرد، بەتایبەتی بە لەبەرچاوگرتنی پەرسەندنی گرژیەکانی دەوروبەری گەرووی هورمز و بازرگانی نەودەوەتی، بازاڕەکان بە تامەزرەییەوە چاوەوانی هەر ڕەکەوتنەکن کە ڕەنگە نیگەرانیەکان کەم بکاتەوە و نرخی نەوتی جیهانی دابەزێنەت. گرنگی سەردانەکە، نەک تەنها لە کەبونەوەی نەوان سەرکایەتی ئەمریکا و چیندا نیە، بەڵکو لە پەیامە ئابوری و بازرگانیە فراوانەکانیشیدا دەردەکەوەت.
پەشتر ترامپ لە سەردانەکەیدا بە سعودیە شاندەکی گەورەی بەڕەوبەری جەبەجەکاری کەمپانیا گەورەکانی جیهانی هەنابوو، ئەمەی ئەستاش نەخشەکە لەگەڵ چین دووبارە دەبەتەوە، ڕەنگدانەوەی بونی ئامانجی ئابوری و بازرگانیە، کە لە پرسە سیاسیە تەقلیدیەکان یان شەی بازرگانی تەدەپەڕەنن. ڕەگاکانی وزە، بازرگانی دەریایی، بابەتی دیار دەبن لە کەبوونەوەکانی داهاتوودا، بەتایبەتی لەژێر ڕەشنایی نیگەرانیەکاندا، سەبارەت بە گەرووی هورمز و ئەگەری پەککەوتنی پەداویستیە جیهانیەکان، هەروەها پرسی دەستپەکردنەوەی هاوردەکردنی نەوت و غازی ئەمریکا لەلایەن چینەوە.
گرنگی لوتکەی ئەمریکا و چین و بەرژەوەندیە جیهانیەکانی دەوروبەری، نەک تەنها لە کەبونەوەی نەوان هەردوو سەرکی چین و ئەمریکاوە سەرچاوە دەگرەت، بەڵکو لە سروشتی ئەو کەسایەتیە ئابوریانەی کە یاوەری ترامپن، کە سەرکی کەمپانیا گەورەکان لەخەدەگرەت، هەوەدەدەن لەکتەگەیشتن و ڕەکەوتنی نوە لەگەڵ لایەنی چینی ئەنجامبدەن. سەردانەکە ڕەهەندی ئابووری قووە لەخەدەگرەت، کە پەیوەندی بە وزە و وەبەرهەنان و بازرگانی نەودەوەتیەوە هەیە، تەنیا باسەک نیە لەسەر ناکەکیە سیاسیەکان یان گومرگی نەوان هەردوو وەات.
پرسی هاوردەکردنی غازی سروشتی شل لەلایەن چین و نەوتی ئەمریکا لە دیارترین بابەتەکان بووە کە باسیان لەوەکراوە، بەتایبەتی دوای ئەوەی پەکین لەماوەی ئابردوودا بەهەی گرژیە بازرگانی و سیاسیەکانی نەوان هەردوولا کەینی نەوتی ئەمریکای ئاگرت. گەانەوەی چین بە هاوردەکردنی نەوت و غازی ئەمریکی، هەندە خواستەکی نوە نییە، بەڵکو گەانەوەیە بە ئاستەکانی پەشوو، لەکاتەکدا ترامپ پەویستی بە دەستبەرکردنی دەستکەوتی زیادە هەیە بەئەوەی لە ماوەی داهاتوودا بیخاتە بەردەم ئای گشتی و بازاڕەکانی ئەمریکا، کە

ئاستەوخۆ کاریگەری لەسەر زۆربەیشتنی وزە و نرخی نەوتی جیهانی دەبێت.
سەردانەکە چۆن نرخی نەوت دادەبەزێنێت؟، بەوشێوەیە دەبێت کە ترامپ دەتوانێت ئاستەوخۆ نرخی نەوت دابەزێنێت ئەگەر سەرکەوتو بێت لە قەناعەتپێکردنی چین، کە هیچ هەڕەشەیەک بۆ داخستنی گەرووی مالاکا یان درێژکردنەوەی قەیرانی گەرووی هورمز نیە.
قەیرانی ئێستا تەنیا پەیوەندی بە قەبارەی دابینکردنی نەوتەوە نیە، بەڵکو پەیوەندی بەو دڵەڕاوکێ و ترسە باوەی لەناو بازاڕەکانەوە هەیە، نیگەرایی جیۆپۆلەتیکیەکان، وەاتان پابەندنێت بە کۆکردنەوەی یەدەگەکان لەبری ئەوەی ئازادیان بکەن بۆ بازاڕی جیهانی. دوای دواخستنی سەردانەکەی ترامپ بۆ چەند هەفتەیەک، بۆ هیوایەی بەڵگەنامەیەکی تەسلیمبونی ئێران لەگەڵ خۆیدا هەبگرێت کە بتوانێت دانوستان لەسەر ئیمتیازاتی گەورە لەگەڵ شی جین پینگ بکا.. بەڵام ئەمە هووی نەداو ناچاریش بوو بوات. سەردانەکەی ترامپ پۆویست بوو، بەڵام جگە لە دیاری و یادگاری هیچی تری لەگەڵ خۆیدا نەهێناوە، لە هەمانکاتدا چینیەکان پەداگرن لەسەر دڕبینی شەوازی خۆیان بۆ بەڕێوەبردنی ململانێکان، لەباری عەمەلیەوە، هیچ ئەنجامێکی ئاستەقینە و سوودبەخش نەبوو بۆ ئەمریکا.
لەڕاستیدا بۆ ئەمریکا سەردانەکەی ترامپ ئەو مانایەی لەدەکەوێتەوە کە جددیترین پرسە حەساسەکان چارەسەر نەکراون، بەتایبەتی ئەو پرسانەی کە واشنتۆن بۆ سیاسەتی پارێزگاریخوازانە و قەرخکاریەکانی پەکین وەسفی دەکات، بەتایبەتی پەگەو دەور و دەخالەتی چین لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، کە ئەو دەخالەتە تائێستا بۆ ترامپ و ئەمریکا سنوردار ناکرێت.
یەکەم سەردانی سەرکایەتی ئەمریکا بۆ چین، لە ماوەی نزیکەی دە ساڵدا، کە بازرگانی، تەکنەلۆژیا و کەمەک پرسی تری گرتەوە، لەوانە گفتوگۆی ئاشکاوانە لەسەر بابەتەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وەک پشتیوانی پەکین بۆ ئێران و کاریگەریە جیهانیە فراوانەکانی قەیرانی گەرووی هورمز.
لە کاتی جەنگدا پەکین لە دوو ڕەگەی سەرەکیەوە پشتیوانی خۆی بۆ تاران نیشانداوە، بۆ بەردەوامی لە کڕینی نەوتی ئێران و پشکشکردنی شەوەی جەراوجێری هاوکاری شاراوە بۆ هەوڵە سەربازیەکانی کەماری ئیسلامی، هەروەها دابینکردنی پەکهاتەی دوو بەکارهێنان بۆ بەرنامەکانی مووشەک و فڕۆکەی بێفڕۆکەوان بۆ تاران، پەکین پانتایی ئاسمانی بۆ درێژایی شەڕەکە بۆ ئێران دابینکردوە، ئەمەش وایکردووە هەڕەکانی ئێران بتوانن زانیاری هەواگری خۆیان لەسەر ئامانجەکانی ئەمریکا و ئیسرائیل باشتر بکەن. لەبەرامبەردا واشنتۆن هەنگاوی ناوە بۆ بەرنگاربونەوەی ئەم پاپشتیانەی پەکین،

بە ەگری لە کەشتیەکانی هەگری نەوتی ئەران، تا سەپاندنی سزا بەسەر کەمپانیەکاندا.
هەبەتە ئەو ئاشکرایە کەترامپ لە ەژهەاتی ناوەاستدا خەی لە دەخەکی بنبەستدا دەبینەتەو، کاتە داوای هاوکاری لە سەرکی چین دەکات، چونکە چین زەرترین کاریگەری لەسەر ئەران هەیە و بەرپرسانی ئەمریکا چەندین جار داوایان لە چین کردوو، ئەو کاریگەریانەی لەسەر ئەران هەیەتی بەکاربهەنەت لە کاتی ململانەی ئەستایاندا.
بەام تا ئەستا پەکین وریا بوو لەو مامەیەدا و پەرچەکردارەکی مەترسیداری بەرامبەر ئەران بە کار نەهەناو، بەپەی زانیاریەکان، دیارترین دەستەوەردانی پەکین بریتی بوو لە فشارخستنە سەر تاران بە قبوەکردنی مەرجەکانی ئاگربەستی مانگی نیسان، ئەمەش ئەو دەردەخات کە سەرکردەکانی چین چاویان لەوەیە لە بەرامبەردا ئیمتیازاتەک لە ئەمریکا ابکەشن بەلای خەیاندا.
سەردانی ترامب بە پەکین، لە دوای اگەیاندنی توندترین سزاکانی واشنتەن دەت لە دژی پەکین لەسەر ئەران، کە یەکەک لە گەورەترین پاەاوگەکانی نەوتی چین و ٤٠ کەمپانیای کەشتیوانی پەیوەست بەوەو کردە ئامانج، بەام ئەم سزایانە باس لەو استیە دەکەن کە پەکین هەشتا کاریگەریەکی بەرچاوی بەسەر تاراندا هەیە وەک گەورەترین هاوردەکاری نەوتی ئەران، کە هیچ گەرەنتیەک نیە ئەم فشارە ئابووریەی ئەمریکا لەسەر چین، ببەتە فشار لەسەر ئەران.! هەروەها ترامپ نەیتوانی پابەندبونی گشتی لەلایەن چینەو دەستبەر بکات بە یارمەتیدانی ئەمریکا بە یەکلایی بونەوەی شە لە بەرامبەر ئەراندا.
بەام دەتوانین بەین کە ئەم سەردانە بەجەرەک مانای سەقامگیری نیشانداو و تاادیەک دەخی ئەستای اگرتوو.
بە سەرنجدان بە نەبونی دەرئەنجامە ئەرەنیەکانی شە لەگە ئەران، دەکرا هەر دواخستنەک یان هەوەشاندنەوەی زیاتری سەردانەکە، وەک نیشانەی لاوازی ئەمریکا هەست پەبکرەت. لەهەمانکاتدا هیچ کام لە پرسە ئاەزەکان لەم کەبونەواندا چارەسەر نەکران، یان لانیکەم ئەو پرسانە بە بنەەتی نەزانران. چینیەکان هیچیان پەشکەش بە ترامپ نەکرد، پەکین هیچ ئەنجامەکی بەرجەستەی بە ترامپ نەدا بەدەستەو کە بتوانەت کارنامەکەی بەهەزتر بکات یان ئەمریکا لە تاەاوەکانی ەژئاوای ئاسیا دەربهەنەت.!
ئەوەی شایانی باسە، ئەم سەردانەی ترامب بە پەکین هیچ لایەنەکی نەرەنی بە مەسکە نیشان نەداو، چونکە ووسیا و چین و ئەران ئامانجەکی هاوبەشیان هەیە کە بریتیە لە کەمکردنەوەی ەی جیهانی ئەمریکا و زیاتر بنبەستکردنی ئەمریکا لە ەژهەاتی ناوەاستدا، لە هەمانکاتدا بە روسیا ئەو ەشنە کە سەردانەکەی ترامب بە

پەکین، ئاکامی ئەو قەیرانەیە کە ئەمریکا، لە شەی ئێران و گەروی هورمزدا دەرگیری بووە. وا دیارە ترامپیش، مەیلی دواخستنی کێشەکانی لەگەڵ چین هەیە، بەو هیوایەی خەیان چارەسەری بکەن، یان بگوازرێنەوە بە سەرکی داهاتووی ئەمریکا.
لە بنەڕەتدا چین، ڕۆژئاوا لە داهاتی دەستبەجێی ئابووری زگار دەکات و لە بەرامبەردا دەرفەتێک بە گێشکردن و فراوانبوونی ئابووری بەدەست دەهێنێت، وەک هاکارێک لەبەرامبەر ئەمریکا و زلهێزەکانی تری جیهاندا، بە هەوێی بەدەستهێنانی زۆرترین باهادەستی بەسەر بازاری جیهاندا.
سەرەڕای هەر ڕاگەیاندنێکی گێشبینانە و ئاهەنگەڕانە کە بە پرۆتۆکۆڵەوە بەڕێوەدەچن و چاوەڕوانی ترامپە لە پەکین، بەڵام ئاشکرایە لە ململانێی زلهێزەکاندا ئەم پەیوەندیە بە دوور دەبێت لە بەرهەمهێنانی یەکلایکردنەوەیەکی گشتگیر. ململانێی ئێران هێشتا چارەنکراوە، گرژیەکان لەسەر تایوان بەرەو هەڕەشان دەچن، شەی بازرگانی زەر دوورە لە کۆتایی، وزە و کانزاکانی زەوی دەگمەن، لە شەی دووبارە داشتنەوەی هاوسەنگی هەز، لە سەدەی بیست و یەکدا دەبنە چەکی جیۆپۆلەتیکی.
ڕەشنە کە ترامپ بە پێگەیەکی بەهێزەوە ماڵئاوایی لە چین نەکرد، لەئاکامدا ئەوە ڕەشنە کە پێناچێ ترامپ بە پێگەیەکی بەهێزترەوە بە جارەکی تر بگەڕێتەوە چین، ئەمەش نیشانیداین پێگەی ترامپ لە بەرامبەر شی جینپینگ لاوازەو لاوازتر دەبێت.!

لە بارەی ڕەمانی " شانشینی ئێگباتان ".. ڕۆژگار خالید

نووسەر ڕەمان " نەبەز گەران "

گوزارەکی خەیاڵی بەنەو شانشینی ئێگباتان و ئیمپراتۆریەتی ماد .
تەنها دەتوانم ئەوە بگەمەوە :.
بەتەواوی کەس نازانێت ئەو شوومەیە چ بوو ؟!
هەر کەسەک شتەک دەگێڕێتەوە !!
هەندەک دەڵێن خوێنی مرۆقیان خواردووە !!

هەندێکی دیکە دەبێن خەتای قەڵەڵەشەکانە لە لەواری دیواری شوراکان نیشتوون و ئاوازی خەمگینیان چێووە .
هەندێکی دیکە دەبێن خەونی ڕەشیان گەڵاوەتەوە !
هەمووان دەستەوەستان و بەدەنگبوون !
هیچ کەسێک نەبوو داوای مشتێک ڕووناکی بکات و بەناو ئەو تاریکییەدا بەئەسپایی بەوات !!
یانیش داوای چەند گوڵێک بکا یانیش داوای چەند دەستنووسی بکات و شانازی بەڕابردووی نەتەوەکەی بکات .
هیچ کەسێک نەبوو پێیکانی لەئاوی ڕووبارەکە دەربهێنێت و وانەکات ئاوی ئەو ڕووبارە پیس نەبێت .
هیچ کەسێک نەبوو بەبازرگانەکان بێت هەشووی ترە باغستان ببێنە ئیمپراتەری بابلیەکان ، لەکاتێکدا هەشووی ترە دەبێتە کچێکی جوان وەکو ڕەشەبا و گەردەلول ئارامی دەهێنێت بە شانشینەکە و شارەکە .
پێتان دەڵێم ئاگاتان لەو کاروانچیانە بێت دەچنە خاکی حەکیمان و سینوهەکان لەبیریان بێت چارەسەری ئەو نەخەشیەی بهێننەوە تووشی حیکایەتخوانی کەشکی پاشای بووە دەنگی هەڵدەوەرێت ، ئەگەر حیکایەتخوانی پاشای بمریت ، ئەوەی گوەمان لەدەبێت دواهەمین چیڕەکی ئەم شانشینە دەبێت .
لەبارەی ڕەمانەکەی //
دەتوانم بەڵم ڕەمانەکی یەکجار تایبەتە سنووری نەوان خەیاڵ و مەژووی نەتەوەیەک دەبێت و هەموو ئەوشتانە ورد و خاش دەکات لەخەیاڵ و زهنی هەر یەکەکمان هەیە لەبارەی مەژووی کورد و شەوژیانی مرڤی کورد ، لەگەڵ ئەوشدا چەندە لە گەڵانەوەی ڕەمانەک دەچێت ، هەندەش لەوە دەچێت کەسێک گەواهی بەسەر ئەو شتانە بدات بینیویەتی .
هەربەیە دەیان پرسیار و کەد و بابەتی نهێنی هەستی پەدەکرێت لەبارەی ژیانی کەشک و قەڵا و تەلارەکان و ژیانی پاشا و دەستوپەوەندەکەی و باس لە سەرەوەت و سامانی پاشا و شانشینەکەی دەکات ، لەگەڵ ئەوشدا وردتر دەچێتە نەو ژیانی خەڵکی شانشینەکە لەبارەی دابونەریت و کلتور و زمانی و جل و بەرگ و مەسیقا و بنووس و تەمارەکانی کەشک هەموو شتێک دەگەڵێتەوە .
بەیە بەگشتی ڕەمانەکە لەسەر چەند پرسەکی باڵا نووسراوە :.
" ئازار "
بەبە ئەوەی هەست بکەین لەپە پەمان دەڵێت خەریکی نووسینەوەی ئازارم ، مرڤ بەبە ئازار و بیرکردنەوە دەیەوێت بەچ مەبەستێک بگات ؟!
ئەو ئازارە کاتێک هەستی پەدەکەین هەموو شتێک دەبێتە خەیاڵ .

" خەشیکانی پاشا "
پاشا هەندێ بەدوای ژن و سەماکار و ئاهەنگی شەوانە و خواردن و خواردنەوە و خەمستکردن بووە هەندێ لەخەمی ئەوە نەبووە شانشینەکە بپارێزیت !!
هەربۆیە هەموو کاتێک بەدوای" ئاشتی دوور و درێژ بووە " و چەند شانشینکی گچکەی وەک قەڵغان و خەپارێزی و دروستکردووە .
ئەم لێکدانەوەیە بۆ " شارستانیەتی ماد" هەمان شتێ ، پاشا لەخەمی فراوانکردنی سنووری شارستانیەتەکە نەبوونە هاوشانی شارستانیەتی فارس و بابل و میسر و یۆنانیەکان !!
بۆیە وەک ڕۆخنیەیک نووسەری ئیتاڵی نیکۆلۆ مەکیاڤالی لە " لاپەڕە 48 " لە " کتێبی میر " * لەبارەی شارستانیەتی ماد دەنووسێت :.
ئیسراحەتی دوور و درێژ لەکاتی ئاشتیدا ڕوحی شەڕکردنی لەناو " شارستانیەتی ماد " کوشتبوو .

- ئەم کتێبە وەرگێڕاوە بۆ زمانی کوردی لەلایەن " بەختیار ئەحمەد صالح " .

" مەژووی کۆن "
خەیاڵمان دەگەڕێنێتەوە بۆ سەرەتاکانی دروستبوونی " شارستانیەتی ماد " هەست دەکەین ئەمەی کورد خاوەنی جوانترین و باشترین شارستانیەتی ناوچەکە و مرۆقایەتی بووینە .
بۆیە فەتحی مدرس لە " کتێبی براسەز " لەبارەی مەژووی نەتەوەی کورد و دەسەڵاتی کورد و سنووری شارستانیەتی کوردی بەم شێوەیە دەنووسێت :.
" ئاماژەکانی کات لاپەڕە 63 "
مرۆڤ لەدەرئەنجامی زانین و داهێنانکانی خۆی بۆ تێماڕکردنی ڕووداوەکان بەدرێژایی قۆناغەکانی شارستانیەتەوە لەگەڵی دەربڕین و کارکردنی زەر و ئەزموونی ژیان بەگشتی گەڵانکاری بەسەردا هات و داهێنانی کردووە لەدانانی کات وەک پێوەرێکی گرنگ لەژیانی خۆیدا .
" ئاماژەکانی شوێن لاپەڕە 69 "
دەستکاریکردن یاخود دەستنیشانکردنی شوێن لەڕووی ڕێنووسەوە دەزراوەکان گرنگە ، بۆ دەنیابوون لەچەسپاندنی شارستانیەتەکە و زمان و نەتەوەی کورد ، خاڵی بەهێزی پەگەی کوردە بۆ ئەوەی ڕاستیەکان بنووسرێتەوە یاخود لەئەدەبیاتی کوردیدا شوێن و شوێژیانی مرۆڤی کورد ئاماژەی بۆ بکرێت وەک ناوچەسنووریەکان و دەشتایی و شاخاویەکان و ئاویەکان بۆ

ئەوەی توانای دەستاتی " شارستانیەتی ماد " ببینرێت لەووی توانای جەستەیی و بەرگری لەکاتی جەنگدا .
"ئاماژەکانی زمانەوانی لاپەڕە 77 "
بە ئەوەی لەشەوژیانی ئابردووی مرۆڤی کورد تێبگەین و پەیوەندی بەهەلومەرجێکی گرنگ هەیە ، بە ئەوەش زمانی کوردی لەووی ئێنووس و ئاخاوتن و پەیوەندی گرنگە ، چونکە زمانی کوردی لەناوچەیەک بە ناوچەکانی دیکە دگۆڕێت ، ئەم گۆڕانەش دگۆڕێتەوە بە بەوونی زاراوەی جیاواز بەهەی کاریگەری جوگرافی و پەکهاتە و پیشەی خەڵک و سنووری پەیوەندییە گشتییەکان کەهەکارن بە ئەوەی زمانی کوردی یەکگرتوو نەبێت و لەقەوارە و ناوچەی بچووکدا بمێنێتەوە .
هەر ئەمەش وایکردووە " شارستانیەتی ماد " نەتوانێت سنووری زمانەکەی فراوان بێت هاوشانی فارس و ئەرم و ئاشوریەکان .
وە خاڵیکی دیکەی لاوازی نەتەوەی کورد ئەوەیە ئایینی ئاسمانی نەبووە هاوشانی نەتەوەکانی دیکە ، وەک کتێبە ئاسمانییەکانی " تەورات و ئینجیل و قورئان " .
وە خاڵیکی دیکە خاوەنی داهێنانی زانستی و فەلسفەی نەبووە هاوشانی شارستانیەتی چینییەکان و هیندۆسەکان و میسریەکان و ئەمەکان و یۆنانییەکان .
ئەم سێ ئاماژەیە وایکردووە کورد وەک نەتەوە بە هەمیشە بەتەنها بمێنێتەوە و کاریگەری ئەرێنی نەتەوەی دیکەی بەسەرەوە نەبێت ، لەهەمانکاتدا خاڵیکی بەهێزیشی ئەوەیە بە هەمیشە لەناونەچێت، چونکە خاڵی بەهێز و هاوبەشی هەموو کوردێک ئەوەیە زێدی خەی و خاکی خەی و کلتور و زمانی خەی پاراستووە و کارەکی هاوبەشی هەموو کوردێک بووە .
ناوەڕۆکی ئەمانەکە بەم شێوەیە :.
لەگەڵی پیاوەکی بەئەسلزادە دایک و باوکی" ماد " ئەمانەکە دگۆڕێتەوە سەرەتا وەک گەیدە گشتەکەی دەکات بەرەو شارستانیەتییەکانی ناوچەکە ، دواتر ئەوە لە شانشینی ئگباتان دەکات کاتێک دێتە شانشینەکە وەک موغ یانیش وەک پیاوەکی دیندار خەی نیشان دەدات .
کاتێک دەزانی کەشکی پاشای پەویستیان حیکایەتخوانی نوە هەیە ، ئەم پیاوە دەچێتە کەشک ئیدی ئەم شانشینەکە بەجێ ناهێڵێت و لەپاڵ حیکایەتخوانی دەستەکات بەخوێندنەوەی بنووس و نامەکانی ژووری تەمارکانی کەشک لەسەر مێژووی " شارستانیەتی ماد " نووسراوە ، مێژوویەکی کۆن دگۆڕێتەوە .
لەکۆتاییەکانی ئەمانەکە دەزانین ئەو کەسە بەهەی

باوبوونوی نخشییکی کوشند لشارکیدا یشتوو ، دوای ئوی هاوسرکی و دایک و باوکی دمرن ، دی دشکت .

ئگرچی لالای ئو هموو شتک لخون دچت و هموو شتک لخیا دچت :.

ئارتینی موغ یانیش ئارتینی حیکایتخوان 3 چیرک دگتو ، هر چیرککیان مانایکی تایبتی هیکدی نهنییکان دکاتو :.

چیرکی یکم //

دگتو پیاوک هنگوینی دفرش و کری دکت قدری ژیان وادکا ئو شتی دفرشیت بهمان کش بکتو ، کاتک فی بکی فت لدکرتو .

پوختی چیرککک ئویا باشی بک باش دتو پش و خراپی بک بگومان خراپ دتو پش ، ئگر ئو چیرک بپیاوک استبت بگومان بشانشینی ئگباتانیش همان شت بیگندی وادکا جیاوازی چینایتی و نادادی و ستم دروستبت .

چیرکی دووم //

لناواستی مانک نموونی پاشایک دهنتو ژک بردک لسر رگی دادنت و چاو دکات بزانت خک چ دلن و ک هستی برپرسیاریتی هیو لخمی ئو دبت بردک لابدات لجیاتی ئوی خنی بگرت و گلیی بکات .

پوختی چیرککک پمان دت بشویکی گشتی مرڤکان دتوانن شانشینکیان بپارزن کاتک ئو چیرک دگتو هست دکرت هموان نازی و بدنگن هموو شتک کتایی هاتوو .

چیرکی سیم //

مانایکی جوان بدستو ددا لسرمرگی خیدا ئو چیرک دگتو :.

چیرکی " خشبختی _ سروت و سامان _ خشویستی " ململانی دکن :.

ئگر ئم ململانیبخزانک یاخود شانشینی بت همان شت ، سروت و سامان چند گرنگ و خشبختی سد هند گرنگ .

پوختی چیککک پمان دت ببخشویستی مرڤکان ناتوانن بردوام ببن !

لکتایی مانک //

کشک چ دبت و نیارکان کشک جدهن و هیچی دیک پاپشتی ئو شانشیناکن چونک دووبرکی و ململانی خزانی هموو شتک تکددات .
تنها شتک بکرت ئوی هموو کوردک خمی لت لت بوونکی بخین .
چند بشکی کورتی مانک بم شوی دنووسمو :.
" خونی پاشاکان "
خونی پاشاکان ل خونی مرڤ ئاساییکان ناچت پاشاکان کاتک خون دبینن خونکیان لکددرتو و مملکتکی پهدسگنرت ، لوانی هژارکان و مرڤ ئاساییکان زربی شوکان خون ببینن و هیچکات خونکیان نابت باسی دوروبر ، ئمما خونی پاشایان جگی تایبتی هی .
" لاپ 77 "
" ژووری تمارکان "
برپرسی تمارکان ئو پیاوی هموو شتکی دزانی بدنگیش بوو بیک ووت هموو شتکی دواند :.
" مرڤ ب ئوی ئو شتان پیشانبدات خی مبستیتی ، همیش نااستی نیشانبدات . " لاپ 66 "
" بابل بهشتک وسف ناکرت "
مرڤ هتا نگات دروازکانی شارشتانیتی بابلییکان نازانت مرڤ چ داهنرکی مزن ، ئوی وایکرد هموو شتک ببت خیا جنگی نباوی .
لسردمی کندا خیا ئوند بهز بوو بیرکردنو و خیا گیشتووت ئاستی بپیرزکردنی مرڤ و گیاندنی بئاستی پرستن و خوداوندی .
گانوکان بشویکی جیاواز دبینرت دتوانی وک بازرگانی یاخود وک گیدیک یانیش وک کیلیک ئو شتان ببینی کاتک هزاران میل دبی و شارک دبینی .
کاتک هزاران دیل هن هزاران کنیزک هن ، هزاران کیل و خواجیان دخست ئیشکانیانو ب دروستکردنی ئو بهشت .
لاپ " 212 و 213 "
" بخرکانی دسات "
ئوان کمک بخرن هر کسک خوانیان ب بازنتو بو جر دمی تدخن ئستا دبینی ئمان بککی ئو ناین جارکی تر متمانیان پبکرتو کسک توانی یکجار پشت ل خککی بکات و بچت پا دوژمنکی ئو کس

شایەنی ئەو نییە جارەکی تر لەناو هەمان خەکدا بژیت ، لەئەستادا بەدەستی خەم گرەیەکە نەکەمەو سبەی ەژبوون بەچەند گروپەک و کەسی دیکە ناکرەتەو . " لاپەە 112 "

" میر زەردەشت "

هەموو چاوەەی ئەوبوون شوەنی باوکی بگرەتەو کەچی پشتی لەهەموو شتەک کرد و ەیشت ، دوای هەبژاردنی ژیانی گەشەگیری ەایگەیاند پەیامی ئایینی بەهاتوو ، لە ئەشکەوتەکە دەتە خوارەو لەسەر ەگەی بەگوندەک تەپەە دەبەت بەیە کەمەەک خەک دەبینی و کەیاندەکاتەو و دەچەتە سەرتاشەبەردەک و بەدەنگەکی پە لەبەوا بەخەبوونەو دەەت :.

هەموو بتەکان بشکەنن ئەو بتانەی ئەو دروستان کردوون بە ئەوەی بیانپەرستن نەدەبنە خوداوەند و نەدەتوانن خەیان بپارەزین ، پەش ئەوەی بتە بەبەرد دروستکراو و بەدار دروستکراوەکان بشکەنن ئەو بتانە بشکەنن لەهەش و ناختانن ، هیچ کەسەک پیرەزمەکەن .

ئەو ئەی خەکینە دەستهەگرن لە پیرەزکردن و خەبچووکردنەوەی خەتان لەبەردەم کەسانی خە بەگەورەزان .

پیرەزیەکان لەسەر زەوی نین و لەشوەنی دیکەن دوای مردن دەیانبینن و خوداوەندە کەنەکان بەکەکی خەکی ماد نایەن .

" لاپەە 165 "

" خەونی خاک "

خەونی گەورە ئەو خەونەیە پەیوەستە بەخاک و شانشینەو ، نابەت خەک وای لەبەت خەونەکانی ببەستەت بەپاشایەکەو یا شازادەیەکەو . " لاپەە 13 "

" نهەنی ژیان "

مرەڤ بەپاراستنی نهەنیەکانی ژیانی بەهەز دەمەنەتەو ئەو کەسانەی نهەنییەکانیان نەماو بەی بژین ئەو کەسانە تووشی سەرگەردانی دەبن ، پاراستنی نهەنییەکانی ژیانی خەت پاراستنی هەیبەتی ژیانتە . " لاپەە 29 "

" پەرچەمی شانشینەکە " *

پەش بەیاردان لەسەر دروستکردنی شارەکە پاشای گەورە داوادەکات هەموویان پەکەو یەک پەرچەمیان هەبەت و ئەو پەرچەمە بکرەتە ەمزی رەککەوتنەکە :.

- دەشتەکییەکان ەنگی زەرد هەدەبژەرن .
- بنارییەکان ەنگی سەوزی ناوچەکەیان هەدەبژەرن .
- کەچەریەکان ەنگی سوور هەدەبژەرن .

سە ەنگەکە پەکەو دەدوورن و دەبەتە پەرچەمی خەلەکان و

دوایی پەرچەمی شارەکە و شانشینەکە و پاشان " شارستانیەتی ماد " .
تێبینی /

- لە ئێستادا ئەو پەرچەمە لەکوردستانی ڕۆژاوای وەک ئاماژەی کوردستان دەناسرێنەوە . " لاپەڕە 37 "

" نووسینەوەی مێژوو "

من کەمردم ئەوەی لەدوام دەگوترێت چ باشبێت و یان خراپ سوودێکی هەیە ؟!

مرۆڤ مێژووەکەی پیس بێت چ بەمانی یا نەمانی جیاوازی نییە ، هەستدەکەم مرۆڤ خۆی پیس بێت زۆرباشترە لەوەی مێژوو بپیسی باسی بکات ، چونکە تەنها مێژووە ناهەڵێت مرۆڤی پیس و مرۆڤی پاک ونبن ، هەربۆیە مرۆڤی گەورە تەنها بۆ ئەم ژیانە ناژیت خۆی تەدا بووە بۆ ئەو ژیانەش دەژیت خۆی تەدا نییە . " لاپەڕە 60 "

" گەڕانەوە بۆ سەردەمی منداڵی "

منداڵیت لەکوێ بێت بەشکی یادەوەرییەکانت لەوێ دەبن ، مرۆڤ هەتا گەورەبێت مەیلی گەڕانەوەی بۆ سەردەمی منداڵی زیاتردەبێت ، چ دەکەیت بیکە منداڵی بەشە جوانەکەی ژیانت و گەڕانەوە بۆی ماندوویەتی گەورەیت دەحەوێنێتەوە و ئاوپرژینی دەکات ! " لاپەڕە 123 "

پەروەردەکردنی منداڵان بۆ گەشبینی.. ڕزا شوان

گەشبینی بریتییە لە توانای مرۆڤ، بۆ قبوڵکردنی هەموو شتێک لە ژیاندا، بۆ باش و خراپییەوە. لە هەمان کاتدا هەوڵدانە بۆ گەیشتن، بۆ خۆن و هیوا و بۆ ئاواتەکانی. گەشبینی بۆ تەوانینەکی ئەرێنی و هیواخوازانە لە ژیاندا پێناسە دەکرێت. کە مرۆڤ چاوەڕێی ئەوە دەکات، کە لە هەلومەرجی جەراوجەردا، باشترین ئەنجام بدەستبهێنێت. گەشبینی یەکێکە لە چەمکە ئەرێنییە گرنگەکان لە دەروونناسیدا. نزیکە لە هاوواتای بەختەوەری و

متمانە بەخشبوون و سەرکەوتن. گەشبینی بیرکردنەوەیەکی ئەرێنییە، توانای بینینی دیوی رووناک و گەشاوەی ژیانە.
گەشبینی یارمەتیی هەموومان دەدات، بۆ ئەوەی بەسەر بەرەکگیری و بەرهەستەکاندا سەربکەوین و رووبەڕووی سەختییەکانی ژیانمان ببینەوە. گەشبینی کاریگەرییەکی ئەرێنی لەسەر تەندروستیی دەروونی و جەستەییمان هەیە. بەشدارە لە باشترکردنی کوالیتی ژیانی گشتیمان.
گەشبینی گۆڕینی تاریکییە بۆ رووناکی. گەشبینەکان لە تاریکیدا رووناکی دەدۆزنەوە.

گەشبینی کارامەییەکی فێربوونە، نەک خەسڵەتێکی بەماوەیی. تۆژینەوەکانی دکتۆر (مارتن سەلیگمان) دەریدەخەن کە لە سەدا حەفتاو پێنجی خەڵکی توانای پەرەپێدانی بیرکردنەوەی گەشبینییان هەیە. لە ڕێگەی ڕاهێنانی ستراکتۆرییەوە. بە بەکارهێنانی مەدەلی (ناخەشی، باوەڕ، دەرئەنجام، ئارگومێنت، هاندان).
بە درێژایی ساڵانی ڕابردوو، بە چەندین شێوە، پەناسەی چەمکی گەشبینی کراوە. تارە هاوبەشەکانی نێوان پەناسە جیاوازەکانی گەشبینی، بریتییە لە: بیرکردنەوەی ئەرێنی سەبارەت بە داهاتوو. کە کاریگەرییان لەسەر بیروباوەڕ و ڕەفتارەکانمان هەیە.
گەشبینی و هیوا، پەیوەندییەکی نزیکیان بەیەکەوە هەیە. لە جیهانی ئەمڕۆدا، کە بەرهەست و بەرەکگیرییەکان بەکەتایی دەردەکەون. گەشبینی و هیواخوازی، بە داهاتوویەکی گەشتر و ژیانێکی باشتر و ئاسوودەییەکی زیاتر، زۆر پێویستن.
چۆن دەتوانن گەشبینی لە منداڵەکانتاندا بوونن؟
منداڵانی ئەمڕۆمان، لە جیهانێکی پڕ لە هەوراز و نشێو، لە بەرهەست و بەرەکگیری و کارەسات و گوماندا دەژین. چاندنی گەشبینی لە منداڵەکانتاندا، لە هەموو کاتەکانی ڕابردوو، پێویستیتر و گرنگترە. دەروازەی داهاتوویەکی دڵخواز و گەشتر بکەنەوە و منداڵەکانتان. فێری هونەری گەشبینی و هیواخوازییان بکەن. ئەگەرچی منداڵان بە سروشتی و بە ڕەمەکی گەشبینن. تا ئێستاش دەروونناسان نازانن، بۆچی منداڵان لە ڕادەبەدەر گەشبینن.
پرۆفیسەر (لیا واترز) دەڵێت:"گەشبینی توخمێکی سەرەکیی دەروونییە. دەتوانین لە منداڵەکانماندا بیچنین.. ئەوە چەکی نهێنی پەروەردەکردنی منداڵانە، لەسەر بنەمای

هەز".
لە جیهانێکدا، کە منداڵان ڕۆژانە بڕکەوتی میدیای دیجیتاڵی دەبن، پەروەردەکردن و هاندانەدانی منداڵان لە تەمەنێکی بچووکەوە بە گۆشبینی، دەتوانن بە کارامەییەکانی ژیانی بنەڕەتی وەک: خۆڕاگری، کۆنەدان، متمانە بەخۆبوون، بیرکردنەوەی ئەرێنی، سەزداری، بەبگەن. گۆشبینی کاریگەرییەکی قووڵی، لەسەر شادی و دڵخۆشی و بەختەوەری منداڵان هەیە، توانایەکی زیاتری سڕکەوتنیان لە ژیاندا پێیاندەبەخشێت.
(دالای لاما) دەڵێت:" زۆر گرنگە یارمەتیی منداڵان بدرێت، سەرەڕای سەختییەکان، دەست بە هیوا و گۆشبینییەوە بگرن".
گۆشبینی کلیلی سڕکەوتنە. ئەو منداڵانەی کە گۆشبینن، لە خوێندنی ئەکادیمیدا سڕکەوتوون. بەڵام ئەو منداڵانەی کە دەبنە نەچیری ڕەشبینی، زۆرجار لە ڕووی ئەکادیمییەوە، خۆیان لە دواوە دەبینەوە. زیاتریش تووشی شکستی و کەشێی تەندروستی دەروونی و ستڕەسی دەبن.
دکتۆر (مارتن سەلیگمان) نووسەری پڕتووکی بەناوبانگ (منداڵی گۆشبین) کە پڕفرۆشترین پڕتووکە لە (نیویۆرک تایمز)، دەڵێت:"تێگەیشتم کە فێرکردنی منداڵان بە گۆشبینی، لەوە تەدەپڕەت کە تەنها ڕاستکردنەوەی ڕەشبینی بێت. بەڵکو بڕیتییە لە بنیاتنانی هێزێکی ئەرێنی و تەوانینێکی داهاتووی گۆشبینییانەی نەگۆ. دەکرێت بە درێژایی ژیان جێبەجێبکرێت. نەک تەنها بە بەرنگاربوونەوەی خەمۆکی و هەڵسانەوە لە شکستی. بەڵکو بە ئەوەی وەک بناغەیەک بۆ سڕکەوتن و چالاکی بێت".
گۆشبینی لە ئەدەبیاتی منداڵاندا:
بەرهەمە ئەدەبییەکانی منداڵان، هاوشێوەی فەرمکانی تری هونەری منداڵان، توانای دروستکردنی کاریگەرییەکی سەزداریان لەسەر خوێنەرانی منداڵان هەیە. نووسەرانی ئەدەبیاتی منداڵان، دەتوانن سروشتی گۆشبینیانەی کارەکتەری خەیاڵی
بە شێوازێکی جەراوجەر پیشان بدەن. گۆشبینی بابەتێکئ باوی ئەدەبیاتی منداڵانە، دەکرێت بە چەند ڕێگەیەک تەبینی بکەین:
١ـ کەتاییەکی خۆش: زۆربەی پڕتووکەکانی منداڵان، بە تایبەتی ئەو چیرۆکانەی بە منداڵان نووسراون. بە گۆشبینی و ئەرێنی کەتاییان هاتووە. ئەم کەتاییانەش هەستی گۆشبینی لە منداڵاندا دەچێنن.
٢ـ سڕکەوتن بەسەر ئاستەنگییەکاندا: زۆرێک لە چیرۆکەکانی منداڵان، پاڵەوان و کارەکتەرەکانیان، ڕووبەڕووی بەرهەستی و

سختییکان دبنو و بسریاندا سردکون. منداان لیانو فری ئو دبن کو بو ئیراد، متمانو بخبوون، ئازایتی و هیواداریيو، دتوانن کشکانیان چارسربکن و بسریاندا زابن.

٣ـ پیامی ئیلهامبخش: بشکی زری چیرک و هنراوکان بو منداان پیامی ئیلهامبخشیان تدایو. سبارت بو خشویستی و هاوتی و میهربانی و رحی یارمتیدان و جوانی ژیان. ئمانش تووانینکی ئرنی لو منداان پروردو دکن.

٤ـ فانتازیا و خیا: بکارهنانی فانتازیا و خیا، لو ئدبیاتی منداانداو، دتوانن یارمتیدری گشبینی بن. بو پیی ئم توخمانو رگو بو منداان ددن، باوو بو ئستم نکن و ئاواتخوازی هنانیدی هیوا و خونی گوربن.

٥ـ وانی روشتی: زرک لو چیرک و هنراو و شانکانی منداان، وانی روشتییان لخگرتوون کو هاندری گشبینین. وک: گرنگی میهربانی، دسزی، باوو بخبوون، هاوکاری، خااگری، کننداان، سرکوتن،… هتد.

٦ـ هوا: بشی هر زری چیرک و رمان و هنراو و شانکان بو منداان، هستی گشبینی و هیوای هنانیدی داهاتوویکی باشتر بو منداان دبخشن. فری ئویان دکن، کو لو سخترین بارودخکانیشدا، گشبین و هیوادار و خااگربن.

٧ـ چارسرکردنی کشکان: ئو منداانی بو بیرکردنوی گشبینی پروردو دکرن، توانایکی باشتریان لو چارسرکردنی کشکانیاندا هیو. لو روانگیکی گشبینییانو، فردبن و پند و وانو وردگرن و خااگرییان برزدبتو. زیاتریش کراو دبن برامبر بو برکگیرییکان و ئزموونو نویکان.

٨ـ سروشت و جوانی: زر جار چیرک و هنراوکان بو منداان، جوانی جیهانی سروشت و چژو سادکانی ژیان ونا دکن. ئمش پروردیکی پزانینو بو ئفسوونـاوی جیهانی دوروبرمان و تووانینکی گشبینانتر.

٩ـ پندی پشینان: پندی کوردی زرمان هیو، کو هاندرن بو گشبینی و خااگری و کننداان. دکرت مبستکانیان بو منداان روون بکرنو. وک:

“لو دوای تنگانو.. شنیی دت”، “سبر تاو.. برکی شیرینو”، “شیر برو برو.. دبتو کرو”، ” ئگر سبر بکیت.. لو برسیلو حلوا دکیت”.

نرویج: ٢٠٢٦

تیرژ ووتار.. نوزاد بندی

ـــ تیرژ ـ

تیرژ بریتییە لە چپکە تیشکەک لە دیوەکی ئوناکەوە بە دیوەکی تاریک لە ئەگای کونکەوە.. وەک جەگای فیشەکەک بە دەرگایەکەوە ..جەگای نوکە چەقیەک بە ئەشماڵەکەوە ..
بەو پەیە تیرژ لەچاو خەردا، زەر بچوکە، بەیە کاتی خەی ئەم ووشەیەم بە چیرەکەوە لکاند، بوو بە تیرژە چیرەک و پەش زیاتر لە چارەکە سەدیەک لە پاشکەی ئەدەب و هونەری چەند ئەژنامەیەکی ناخەدا، چەند کەمەیەکم لە باوکردنەوە، بریتی بوون لە چیرەکی زەر کورت .. ئەوە بوو لە یەکەک لەو ئەژنامانەدا تەوەرەکیان سەبارەت بە تیرژە چیرەک ئاگەیاند و لەگەڵ چەندەها چیرەکنووسدا گفتوگەیان ئەنجام دا، کەچی منیان بوارد و دیالەگیان لە تەکدا ساز نەدام ئەوە لە کاتەکدا بوو کە زاراوەی تیرژە چیرەک، خەم دامهەنابوو، کەچی ئای بەجگە لە خەمیان وەردەگرت سەبارەت بەو فەرمە چیرەکە !!

ـــ ئەسم باو بکەنەوە نەک بەرهەم ـــ

بە ئاستی تەماشایەکی پەگە و تەڵە ئەدەبی و هونەریی و کەمەایەتیی و تەنانەت سیاسییەکانیش بکەن، کاردانەوەیەکی زەر شەرمەندانەی خەک ئەبینیت بەرامبەر بە بەرهەمی نووسەر و بیریاران ..چەندین لاپەڕەی دوور و درەژ سەبارەت بە دیاردەیەک نووسراوە، کەمەنتەکی بە خوەنەرەک پە نەنووسراوە ..ژمارەیەکی زەر کەم تەنها کلیکەکیان لەسەر کردووە، کەچی ئەگەر وەنەیەکی نووسەر و بیریارەکەی لەگەڵدا بە، ژمارەیەکی زەر باری سەرنج و قسەی خەش و گفت و گە کەدەکاتەوە .. هەر بەیە ئەگەر ئەتانەوەت کەمەگا بەختەوەر بەت، لە جیاتی نوسین و داهەنان، وەنەی خەتان باو بکەنەوە.. ئاخر سیاسیەکان لە خەا وەنە و پەیکەری خەیان باوناکەنەوە، ئەوان شارەزاترن لە کەیف و میزاجی خەک و ئەزانن چەن دەخەش و کەیفسازیان بکەن.

ـــ هەر گولە ـــ

ئینجا وەرە تەماشا بکە، گەرانیبەژ هەیە بیست سی ساڵە گەرانی

ئ□□□ت، ه□شتا پ□نجا ک□سی ل□د□ور ک□ن□بوون□ت□و□، ک□چی گ□رانی ه□ر□ گول□ ب□ زیر□کی د□سکرد دروست د□کر□ و ه□موو دنیا داگیر د□کات و ب□ ملی□ن□ها خ□□ک ل□ د□وری ک□ د□بن□و□، ت□نان□ت ه□ند□ خ□□کی د□ت□□ ح□ز ل□ کچ□ک□ی د□ک□ن ک□ ب□ زیر□کیی د□سکرد دروستکراو□ ..
ئ□م حا□□ت□ کار□ک د□کات ز□ربی کای□کانی نوسین و بیرکردن□و□ و ب□هر□ و داه□نان بک□ون□ ژ□ر پرسیار□و□ ..واتا قو□□ک□ ز□ر خ□ست□ و ..ئ□□□ن دوای چار□ک□ س□د□ی□ک ل□ ئ□ستاو□، ئیتر مر□ڤ پ□راو□ز ئ□خر□ت و ب□ی نیی□ هیچ ج□ر□ چالاکیی و جو□□ی□کی ل□ هیچ بوار□کدا ه□ب□..

ـــــ ق□□□با□غیی جوان و ق□□□با□غیی ناشیرین ـــــ

ه□موو دیارد□ک جوان و ناشیرینیشی ه□ی□.. ئ□و ک□م□□گایان□ی ک□ ت□م□□ و ت□و□ز□ل ل□ی دانیشتوون، ئ□بن□ م□□گای دیارد□ ناشیرین□کان ..ب□و ج□ر□ ئ□بن□ ز□نگاو□کی ق□ز□ون ..
ق□□□با□غیی ناشیرین ی□ک□ک□ ل□و دیارد□ ق□ز□ونان□ی لای خ□مان ه□ی□، کات□ مر□ڤ□کان ل□ ج□گای□ک ک□د□بن□و□، دیارد□ی ناشیرین س□ره□□د□دات، چاوت□برینی ی□کتریی و توو□□ بوون و قیژ□ و فیک□ و پا□پ□و□نان و ک□وتن و خلیسکان و غ□□ب□ غ□□ب و خ□ ب□ی□کتر□ نوساندن و د□ستدر□ژیی س□کسیی ب□ م□یین□کانی ناو ق□□□با□غیی□ک□، ئ□م چالاکیی□ ئاژ□□یی و ب□ربریی و ناشیرینان□، ه□موویان ل□ ژ□ر چ□تری ق□□□با□غیدا ئ□کر□ن.. واتا خ□تای خ□یان نیی□ و خ□تای ق□□□با□غیی□ک□ی□..!
ب□□ام ل□ ک□م□□گا پ□شک□وتوو□کاندا، ق□□□با□غیی جوان ه□ی□، ل□ میتر□دا، ل□ پ□شانگاکاندا، ل□ یاریگاکاندا ه□زاران ک□س ک□ د□بن□و□ ب□ ب□ ئ□و□ی ک□س له ک□س بک□و□، ه□مووان ل□ سنووری خ□یاندان و سنووری ئ□وانی تر ناشک□نن، سواری ی□کتریی نابن.. ه□منیی و هاو□□یی و جوانیی ئ□و ج□ر□ ق□□□با□غییان□ ب□□□و□ د□ب□ن.

ـــــ ک□یه ـــــ

پیایدا ت□پ□□ ببـ□، ن□ منا□□ک ئ□بینیت ب□ سک□ت□ر□ک□و□ یان ب□ پاسکیل□ک□و□ ل□ ک□□ان□کدا ب□ت وبچ□ت .. ن□ پیاو□ک ب□ دوو ع□لاگ□و□ ل□ب□ردم د□رگای□کدا ب□ .. ن□ دوو ژن ئ□بییت ب□ د□م گفت و گ□و□، س□رقا□ی بازا□کردن بن .. ن□ چوار خو□ندکار ئ□بینیت، ب□ م□لز□م□ و قس□ و پ□ک□نین□و□، خ□یان بک□ن ب□ □□ست□رانت□کی شاورمه و پیتزادا .. ن□ کت□بخان□ی□ک ئ□بینی، ک□م□□□ تایت□ی نالی و م□حوی و ئ□حلام م□نسووری ل□و□ دزه بکات ب□ چاوی پیاد□□□وان ..

وورد تەماشا بکە، نە سکرینێکی گۆڕی پۆپاگەندە .. نە سینەمایەک .. نە شانۆیەک ..نە دوو کۆیژگە ئەبینیت بە کەکتەل و توتیی و تەیرلحوبۆو سەرقاڵ بن . .ئاسمانەکەیشی نە کەلارێکی تەدا دەبینیت، نە پەلە مراوی کەچەر.. نە هەلانەی حاجی لەقلەق ..نە کەمەرە وەرزشکار ئەبینیت خەیان بکەن بە جیمەکدا .. نە هەیکەلی تاوەرێک، نە مەیمەک ..نە بینایەکی جوان ئەبینیت .. نە دەنگی گەرانییەک، نە هەڕەی غازفرۆشێک ..نە لاواندنەوەی کەنەفرۆشێک .. نە مەقاماتی پەشمەکفرۆش و عەمبەروەرەت فرۆشێک ئەبیستیت ..نە ژنێک پەردەیەک دابداتەوە نە بەنی شفتە و تەماتە و باینجانی سوورکراوە لە دەلاقەیەکەوە دەتە ناو کەپوی مێبواران ..
نە وەستایەکی ئایزەگام ئەبینیت بە پەرەمێزەکەوە خەریکی لادیوارە بێت..
بۆوا ناکەن ؟ بۆن خەتان بە چاوی خەتان بیبین ..

تیکتەکاندن

ئەبە بزانین خوێندەرەکانمان چییان بەسەردا هاتووە و خەریکی چین .. ڕاستتان پێ بڵێم زۆربەیان لە پەگەکانی ئینیستا و تیکتەکن، یان خەریکی دەیمەک تەنها دەیمەک شیعرن بە پارچە مۆسیقایەکی ڤیڤالدییەوە، یان سەرقاڵی بازاڕ کردنی ئەمەزۆنن، گەنجێک و ژنەکەی، بە کاڵای گۆاوەی ئەمەزۆن، هەرچی خوێندەرەکانمانە بە خەیانیان بردووە، بە یەڵا جەماعەت ..یەڵا جەماعەت، هەر یەکەیان وەک یانەیەکی وەرزشییان لە هاتووە، یاریزان و هەواداری خەیان هەیە.
هەر بەیە باشتر وایە بە گومان و قەسیدەکانتانەوە بچنە تیکتەک و ئینیستاگرامەوە ، هەوەبدەن هەندە لە خوێندەرەکانتان بگەڕێنەوە ئەگینا مەگەر خوێندەر بە AI بە خەتان دروستبکەن یان واز لە نوسین بهێنن و لەگەڵ دەخوازەکانتاندا فرۆشگایەکی ئەنلاینی لە ڕابکەشن.

نووسینەوەی ڕابردوو لەژێر

زبری دساتکاندا.. ستار ئحمد

مژوو هميش ئو گپان پ ل ململانيي بوو ک تيدا ابردوو وک کرستيکی خاو لالين هز بادستکانو داتاشراوتو تا بشت ب برگدروونيی ئستايان. کاتک ل چمکی نووسينوی مژوو دوانين، ناتوانين سبری قورسی دسات لسر دو و پکانی فرامش بکين، چونک ئوی دمنتو و وک استييکی ها پشکش ب نوکانی دواتر دکرت، زرجار تنيا ئو گانويي ک ل تاقيگی برژوندييکانی فرمانوايانـدا پاوراو. دساتکان ل گی زابوونيان بسر ئامرازکانی تمارکردن و باوکردنودا، هميش هويان داو بيری کمايتی برو ئو ئاراستي برن ک مانوی خيان مسگر بکات، ئمش وايکردوو ک پرسی نووسينوی ابردوو ل جياتی ئوی گان بت بدوای استييکاندا، ببت ئامرازکی سرکی ب وابوونی فرمانوايی و داپشينی شکستکان. لم سنگيو، مژووی نووسراو هميش لژر هشی شواندن و سينودايي، کاتک تاق يک دنگ دبت بياردر لسر ئوی چی بگوترت و چی بشاردرتو.

ئم دستوردان بردوامی دساتکان ل گانوی ابردوودا، زيانکی گور ب ناسنامی نتويی و کولتووريی گلان دگينت، چونک کاتک ابردوو بپی خواست و ويستی کاتيی فرمانواکان سرلنو دابژرتو، استيي مژووييکان دبن قوربانيی برژوندييي سياسييکان. دساتی سرکوتکر نک هر ووداوکان دشونت، بکو هو ددات جر بيرکردنويکی دستکرد لناو هزر و دروونی تاکاندا بچنت ک تيدا هيچ جگيک ب خن و پرسيارکردن نمنتو. لم جر هاوکش بهزکردا، نووسر و ووناکبير دکون بردم برپرسيارتييکی گور و مژوويی؛ ئايا ببن کرستيک ل دستی دساتدا ب جوانکردنی ووخساری دزوی سرکوتکاری، يان وک پاسوانی استی بمننو و مژووی استقينی گلکيان ل فوتان و شواندن بپارزن. ململانی نوان پنووس و شمشر، يان نوان ووناکی و تاريکی، لم خاو سرچاو دگرت، چونک هميش پنووسی ئازاد و بلاين بووت مترسييکی استقين ب

سەر ئەو دەسەاتانەی کە دەیانەوەت تەنیا یەک دەنگ و یەک گەانەو لە کەمەگەدا بادەست بەت.

کاتەک مەژوو لەژەر زەبری دەسەاتدا دەنووسرەتەو، ژیانی ژانەی خەکی سادە و قوربانیانی استەقینەی ووداوەکان بە تەواوی فەرامەش دەکرەن و ناویان لە لاپەکاندا دەسرەتەو. لەردا مەژوو دەبەتە تەنیا تەمارەکی سەرکەوتنەکانی فەرمانەواکان و جەنگ گەورەکانیان، لە کاتەکدا ئازار، ەنج، و خەباتی استەقینەی مرەڤەکان بە مانەو و دادپەروەری پشتگوە دەخرەت. ئەم جەرە مەژوونووسییە یەک لایەنیە، کەمەگە لە بینینی استی و وەرگرتنی پەند لە هەکانی ابردوو بەبەش دەکات، ئەمەش وا دەکات کە خولگەی نەهامەتییەکان و دووبارەبوونەوەی شکستەکان بەردەوام بەت. بەیە، ئەرکی سەرەکیی نووسەرانی استەقینە لە ئەستادا، سەرلەنوە خوەندنەو و پشکنینی ئەو مەژوویە کە بەمان بەجەماو، تا بتوانن دەنگی کپکراوی قوربانیان و لایەنە شاراوەکانی ابردوو زیندوو بکەنەو و ەگە نەدەن مەژوو وەک چەکەک دژی ئازادی و هەشیاریی گەل بەکاربهەنرەت. ئەم گەانە بەردەوامە بەدوای استیدا، تاکە ەگەیە بە زگارکردنی یادەوەریی نەتەویی لە کەت و بەندی ئەو دەسەاتانەی کە دەیانەوەت داهاتووشمان بەپەی ویستی خەیان و لەسەر بنەمای ابردوویەکی شەوەندراو دابەژن.

قورسیی ئەم ئەرکە لەوەدایە کە دەسەاتەکان تەنیا بە نووسینەوەی مەژووی فەرمی ناوەستن، بەکو سیستەمەکی گشتگیر لە پەروەردە، اگەیاندن، و کولتوور بنیاد دەنەن تا ئەو گەانەو دەستکردە بکەنە بەشەک لە باوەی نەگەی تاکەکان. کاتەک مندالەک لەسەر تەختەی خوەندن تەنیا شانازیی دەستکرد و پاەوانەتی درەینەی سەرکردەکان دەخوەنەتەو، هەشیاریی مەژوویی ئەو لە تەمەنەکی پەشوەختەو پەکدەخرەت و توانای جیاکردنەوەی استی و درەی لەزەوت دەکرەت. ئەم جەرە داگیرکارییە هەزرییە، مەترسیدارترین شەوازی مانەوەی دەسەاتە، چونکە وایلەدەکات کەمەگە خەی ببەتە پاسەوانی توندوتیژی و سەرکوتکارییەک کە بەسەریدا سەپەنراو. لەرەو، خەبات بە نووسینەوەی استەقینەی ابردوو، تەنیا کارەکی ئەکادیمی یان وەژەیی پەتی نییە، بەکو ەهەندەکی بنەتیی امیاری و کەمەایەتی هەیە کە استەوخە بە پرسی ئازادی و سەربەخەیی مرەڤەو گرەدراو. پەنووسەک کە مل بە زەبری دەسەات نەدات، دەبەتە تیرو پشکەک بەسەر قەای درەکانیاندا و ەگە خەش دەکات بە ئەوەی گەل لە ەگەی ناسینی ابردووی استەقینەی خەیەو، بتوانەت چارەنووسی

داهاتووی بە دەستی خەی دیاری بکات و چیتر نەبەتە قوربانیی کایە مەژوویيەکانی هەزە بادەستەکان.

ەلەم سەنگەیەوە، پەویستە تەبگەین کە پاراستنی ەاستییە مەژوویيەکان هاوشەوەی پاراستنی خاکی نیشتمان گرنگ و پەبایەخە، چونکە نەتەوەی بە یادگەی ەاستەقینە، نەتەوەیەکی بە ئاراستەیە کە بە ئاسانی دەخرەتە ژەر کاریگەریی هەژموونی هەزە دەرەکی و ناوخەییە سەرکوتکەرەکانەوە. ئەوەی کە دەسەاتەکان هەمیشە لە ئەرشیف و دەکیەمەنتە کەنەکان دەترسن و هەوەی شاردنەوە یان سوتاندنیان دەدەن، سەلمەنەری ئەو ەاستییەیە کە ەابردوو خاوەنی هەزەکی ەزگارکەرە ئەگەر وەک خەی و بەبە دەستکاری بخرەتە ەوو. بەیە، نووسینەوەی ەابردوو لە دەرەوەی زەبر و زەنگی دەسەات، پەویستی بە جەرەک لە ئازایەتیی وەژەیی و هزریی هەیە کە تەیدا نووسەر ئامادە بەت باجی ەاستگەییەکەی بدات تا بتوانەت نەوەکانی داهاتوو لە تاریکیی نەزانین و چەواشەکاری ەزگار بکات. ئەم پرەسەیە لە بنەەەتدا پرەسەی دامەینی ەەواییە لەو دەسەاتانەی کە تەنیا لەسەر بنەمای شاردنەوەی ەاستییەکان و قەرخکردنی گەانەوە مەژوویيەکان دەتوانن درەژە بە مانەوەی خەیان بدەن، و تەنیا لە ەەگەی هەشیارییەکی مەژوویی ەەخنەییەوەیە کە کەمەگە دەتوانەت زنجیرەکانی ژەردەستەیی بپچەنەت و بەرەو ئاسەیەکی ەووناکتر و دادپەروەرانەتر هەنگاو بنەت.